

મુખર્જી દેવાકાના મેહેરખાન ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક હન્ડલેશન

માહેબે મનુર કરેલી

Page No. 353

સિંધપ્રાંતની ભૂગાળ.

૭૭૬

કર્તા

હિંમનદાસ સુખગમદાસ લોડા,

સેટ હેડમાસ્ટર (સીટાપડ)

હિંમનદાસ એસ લોડા, બુનીગીપાલ-ગુજાલી સ્કુલ કરાંચી.

ચાન્ડ-કમ-એ. ફોડ ૧૯૦૨ ના નવા યોરણ પ્રમાણે

સુધારા અને ફેરફાર સાથે

૭મી આવૃત્તિ—૨૦૦૦ પ્રત.

જવાબી પ્રસિદ્ધ કરનાર ચેન્નારામ એચ. લોડા

ના ચોપડોના માલિકી સન ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા આક્ટ

પ્રમાણે નોંધેલી છે

૨

ધી " નેશનલ " પ્રેસ—કરાંચી.

મન ૧૯૧૨

આ પુસ્તકના સર્વ હક કર્તાએ રજીસ્ટર કરાવી સ્વાધીન રાખ્યા છે.

કિંમત ૮ આના

૨૨૫૩૨

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૧૫૩૪ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ સિંધ પ્રાંતના ભૂગોળ

વિષય મ ૩૫ : ૮૪૩ : ૨ : ૨૩૩



Sanctioned by the Director of Public Instruction Bombay.

GEOGRAPHY OF SIND

IN GUJARATI

BY

HEMANDAS SUKHRAMDAS LODA.

LATE HEAD MASTER. (*Retired*)

HEMANDAS S. LODA MUNICIPAL

Gujarati School Karachi.

REVISED AND ENLARGED TO MEET THE REQUIRE-
MENTS OF GRANT-IN AID CODE 1901

PUBLISHED BY CHELLARAM H. LODA

Seven Edition — 2,000 Copies.

*Registered for Copy-right under the
Government of India Act XXV of 1867.*

KARACHI.

THE NATIONAL PRESS.

1924

(All rights reserved)

Price 8 Annas.

મુખર્ષી ઈલાકાનાં મેજેસ્ટ્રેટ ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શન,
સાહેબે મળુર કરેલી.

સિંધપ્રાંતની ભૂગોળ.

કર્તા

હેમનદાસ સુખરામદાસ લોડા,

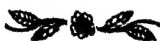
લેટ હેડમાસ્ટર. (રીટાયર્ડ)

હેમનદાસ એસ. લોડા, મ્યુનીસીપાલ-ગુજરાતી સ્કુલ કરાચી.

ગ્રાન્ડ-ઇન-એડ કોટ ૧૯૦૧ નાં નવાં ધોરણ પ્રમાણે
સુધારા અને ફેરફાર સાથે.

૭મી આવૃત્તિ—૨,૦૦૦ પ્રત.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર ચેલારામ એચ. લોડા
આ ચોપડીના માલિકી સન ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા આક્ટ
પ્રમાણે નોંધેલી છે.



ધી “ નેશનલ ” પ્રેસ—કરાંચી.



સન ૧૯૨૪

આ પુસ્તકના સર્વ હકક કર્તાએ રેજીસ્ટર કરાવી સ્વાધીન રાખ્યા છે



કિંમત ૮ આના

પ્રત્યક્ષ દર્શન

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી ગ્રંથાલય સંપાદક
૧૯૬૩

પ્રસ્તાવના.

—:૦:—

આજ પર્વત સિંધ પ્રાંતની જુદી ભુગોળ ગુજરાતી ભાષામાં ન હોવાથી આ પ્રાંતની ગુજરાતી નીશાળામાં હોપકૃત ભુગોળનાં મૂળતત્ત્વ ભાગે ૧ લામાંથી એ વિષય શીખવવામાં આવતો. પરંતુ એ પુસ્તકમાં તેનું સવિસ્તર વર્ણન ન હોવાથી શિક્ષકોને કાંઈ અડચણ પડતી. બાળ કેળવણીના સતત વધિ પામતાં સુધારાના સમયમાં આ ખામી દુર કરવાના આશયથી મેં આ લઘુ પુસ્તક તૈયાર કરી અત્રેના મેં. એજયુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ મારફત મે. ડિરેક્ટર એાફ પબ્લિક ઇનસ્ટ્રક્શન સાહેબ તરફ મોકલાવ્યું એ તેઓ સાહેબે ટેકસ બુક તરીકે મંજૂર કર્યું. એ હુકમ અત્રેના મે. એ. ઇ. સાહેબ તરફથી મળતાં બનતી ત્વરાથી આ પુસ્તક બહાર પાડ્યું છે.

હેમનદાસ સુખરામદાસ લોહા,

હેડમાસ્ટર ગુજરાતી સ્કુલ નં, ૧ કરાચી,

કરાચી તારીખ મે ૧૯૦૧.

બીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના

આ આવૃત્તિ બહાર પાડતી વખતે ગ્રાન્ટ-ધન-એડ કોડ ૧૬૦૧ મુજબ ધોરણ બદલાઈ ગયેલાં હોવાથી તેમજ સિંધના જીલ્લાઓમાં પણ ફેરફાર થઈ ગયેલો હોવાને લીધે નવાં ધોરણોની અગત્યતા મુજબ ફેરફાર કરી શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓને પડતી અગવડ દુર કરવાને અત્રે પ્રયાસ લીધો છે. લખાણ બહુ વધી ન પડે માટે કરાંચી જિલ્લાં સિવાયના બીજા જિલ્લાના તાલુકાઓના તપાના નામ આખ્યાં નથી. તે પણ ઘણી ખરી ગુજરાતી નીશાળો કરાંચી જિલ્લામાંજ હોવાથી એ જિલ્લાનાં પ્રત્યેક તાલુકાના તપાના નામ તે તે સ્થળે આખ્યાં છે કે જેથી બીજા ધોરણને તાલુકાની ભુગોળ શીખતી વખતે પડતી અગવડ દુર થાય.

કરાંચી,
ગુજરાતી સ્કુલ નં ૦ ૨
તા. ૧૮ મી અક્ટોબર
૧૯૦૩.

} હેમનદાસ સુખરામદાસ લોઝા
હેડમાસ્ટર.

આ ભુગોળમાં વાપરેલા અગ્રેજી શબ્દોની સમજૂતી.

કમીશનર—સિધ પ્રાંતનો મુખ્ય અમલદાર.

કલેક્ટર

કે

—જિલ્લાનો મુખ્ય અમલદાર

ડિસ્ટ્રિક્ટ માજિસ્ટ્રેટ

આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર —જિલ્લાના પેટા ભાગનો મુખ્ય

કે

અમલદાર.

ડાયુટી કલેક્ટર

હજુર ડાયુટી કલેક્ટર—જિલ્લાનો ખજાનાનો મુખ્ય અમલદાર.

રેવન્યુ સરવે ઓફીસર—માપણી ખાતાનો અમલદાર.

પોલીટીકલ એજન્ટ—રાજ રજવાડામાંથી ખંડણી વસુલ

કરનારો અમલદાર.

રેવન્યુ—જમાખંધી અથવા વસુલાત.

પોલીસ—ગામ સંભાળવા માટે રાખેલી ફોજ,

પોલીસ મુખિન્ટેન્ડેન્ટ—જિલ્લાની પોલીસનો મુખ્ય અમલદાર.

પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર—ફોજદાર કે મોટા શહેર કે તાલુકા

પોલીસનો ઉપરી

જુડીશીયલ કમીશનર—સિધતા ન્યાય ખાતાનો વડો ઉપરી અમલદાર.

ડિસ્ટ્રિક્ટ જડજ—જિલ્લાનો મુખ્ય ન્યાયાધીશ.

આસિસ્ટન્ટ જડજ—જડજને મદદ કરનારો અમલદાર.

માજિસ્ટ્રેટ—ફોજદારી નાના ગુના કરનારાઓનો ન્યાય કરનાર

અમલદાર.

સબોર્ડિનેટ જડજ—જિલ્લાના પેટા વિભાગમાં દિવાની દાવાના

ફેસલા કરનાર ન્યાયાધિસ જેના ફેસલા

ઉપર જિલ્લા જડજ પાસે અપીલ થાય છે તે.

રેમોલકોઝ કોર્ટ—મોટા શહેરોમાં દિવાની નાની રકમોના કજી-

આના ફેસલાઓની અદાલત ત્યાંના જડ

જેના ફેસલા ઉપર અપીલ થતી નથી.

સર્જન—જિલ્લાનો પેટાભાગ.

ઈન્જિનીયર—રસ્તા, તળાવ, નહેરા, ધર્મશાળા વગેરે સરકારી
બાંધકામનો ઉપરી અમલદાર.

સિવિલ સર્જન—જિલ્લાનો મુખ્ય ડાક્ટર.

આસિસ્ટન્ટ સર્જન—સિવિલ સર્જનને મદદ કરનાર ડાક્ટર.

હોસ્પિટલ આસિસ્ટન્ટ—વધુક શાળામાંથી વધુક જ્ઞાન મેળવી
પાસ થયેલ ડાક્ટર જે સિવિલ સર્જનતથા
આસિસ્ટન્ટ સર્જનને મદદકરે છે તે. અને
સબઆસિસ્ટન્ટ સર્જન પણ કહેવાય છે.

હોસ્પિટલ—દવાખાનું.

મ્યુનિસિપાલિટી—શહેર સુધરાઈ ખાતું.

લોકલ ફંડ—જમીનના વેરા ઉપર દર સેંકડે (૫) ટકા કે દર
રૂપિયે એક આનો લેવામાં આવે છે તે રકમ.

લોકલ બોર્ડ—લોકલ ફંડની વ્યવસ્થા કરનારી મંડળી.

એજ્યુકેશનલ ઇન્સપેક્ટર—ગ્રાંતના કેળવણી ખાતાનો મુખ્ય
અમલદાર.

મેલ ટ્રેનિંગ કોલેજ—પુરૂષ શિક્ષક શાળા.

ફિમેલ ટ્રેનીંગ કોલેજ—સ્ત્રી શિક્ષક શાળા.

એગ્રીકલચર સ્કુલ—ખેતીગાડી સંબંધી જ્ઞાન આપનારી શાળા

ઈન્જિનીયરિંગ સ્કુલ—રસ્તા હમારતો, નહેરા વગેરેના બાંધકામ
સંબંધી જ્ઞાન આપનારી શાળા.

ટ્રાફિક સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ—રેલ્વેના વેપારનો ઉપરી અમલદાર.

જંકશન—જ્યાં બે અથવા વધારે રેલ્વે ગાડીઓ આવીને મળે છે.
તે જગા.

રીફ્રેશમેન્ટ રૂમ—આસાએશ અને નાસ્તાપાણીની જગાં.

કેન્ટીન—જાવણી

વર્કશોપ—ગાડીઓ વગેરે બાંધવાનું ઠેકાણું.

કલ્લરી—છરી કાંટા વગેરે સામાન.

સિંધપ્રાંતની ભૂગોળ.

ભૂગોળ વિદ્યા.

પૃથ્વીના પૃષ્ઠ ઉપરની રચનાનાં વર્ણનને

ભૂગોળ વિદ્યા કહે છે.

પૃથ્વીનો આકાર વર્ણવે.

પૃથ્વી ગોળાકાર છે; તેનાં પ્રમાણ:-

૧ જે લોકો વહાણમાં બેસી પૃથ્વી પ્રદક્ષિણા કરે છે, તેઓ જે જગાએથી જે દિશાએ નીકળ્યા હોય તેજ દિશા કાયમ રાખ્યાથી તેજ જગાએ ફરી આવે છે.

૨ જ્યારે સપાટ જણાતા સમુદ્ર ઉપર કોઈ વહાણ બંદરમાંથી હંકારે છે ત્યારે તેના સઠ, ફૂવા વગેરે ભાગો એક પછી એક એમ અનુક્રમે દેખાતા બંધ આવે છે.

૩ ચંદ્રગ્રહણ આવે છે. ત્યારે ચંદ્ર ઉપર પૃથ્વીની છાયા પડે છે, તે ગોળા હોય છે.

૪ પૂર્વ ભણીના દેશો કરતાં પશ્ચિમ ભણિના દેશોમાં સુરજ મોડો* ઉગે છે.

પૃથ્વીની સપાટી ઉપર પાણી અને કોરી જમીન બે છે. તેના ૪ ભાગ કરીએ તો ભગ ભગ ૩ ભાગ પાણી છે. અમે બાકીની કોરી જમીન છે.

*અક્ષરમાં સુરજ ઉગે છે તે કરતાં કરાંચીમાં પર મિતિદ મોડો ઉગે છે એટલે લગભગ ૧ કલાક મોડો ઉગે છે.

દિશાઓ.

જે દીશામાં સુરજ ઊગે છે તેને પુર્વ દિશા કહે છે. તેની સામે જ્યાં આથમે છે તેને પશ્ચિમ દીશા કહે છે. આપણે જો પુર્વ દિશા તરફ મોઢું કરી ઉભા રહીએ તો આપણા જમણા હાથવાળી બાજુ તે દક્ષિણ દિશા અને ડાબા હાથવાળી બાજુ ઉત્તર દિશા થયે. *

કોણુ એટલે ખુણા—ઉત્તર અને પુર્વ દિશા વચ્ચેના ખુણા તે ઇશાન કોણુ, પુર્વ અને દક્ષિણ દિશા વચ્ચેના એશિ કોણુ, દક્ષિણ અને પશ્ચિમ વચ્ચેના નૈઋત્ય-કોણુ અને પશ્ચિમ તથા ઉત્તરની વચ્ચેના વાયવ્ય કોણુ કહેવાય છે.

નકશા અને તેની દિશાઓ.

પૃથ્વીની કે તેના કોઈ પણ ભાગની ચિત્રેલી નકશી સુરત ભાગળ કે કપડાં વગેરે પર દેખાય તેને નકશો કહે છે.

નકશા એવી રીતે કઢેલા હોય છે કે તેની ઉપરની બાજુ ઉત્તર અને નીચેની બાજુ દક્ષિણ દિશા થાય, તથા નકશાની સામે ઊભા રહેતા જમણા હાથ તરફની બાજુ પુર્વ અને ડાબા હાથ તરફની બાજુ પશ્ચિમ-દિશા થાય.

*દિશા પારખવાની ઉપર મુજબની સમજ તા. ૧૨ મી માચ અને ૨૪ સપ્ટેમ્બરને દિવસે બરાબર છે; પણ ડિસેમ્બર ચંદ્રિનામાં જે જમાએ સુરજ ઉગે છે તે બરાબર પુર્વદિશામાં નથી. માટે રાત્રે ઉત્તરફવના તારા તરફ મુખ રાખી જે દિશા તરફ આપણે જોઈએ તે ઉત્તર દિશા પીઠ બાજુની દિશા તે દક્ષિણ; જમણા હાથ તરફની પુર્વ, અને ડાબા હાથ તરફની પશ્ચિમ.

સિંધ પ્રાંત

—:૦:—
સામાન્ય વર્ણન.

હિંદી દ્વીપકલ્પની પશ્ચિમ બાજુએ મુંબઈ ઈલાકાને સાંકડો મુલક છે. તેનો સિંધ એક ઉતર તરફનો કૃષ્ણદુષ્ ભાગ છે; તે ઈ. સ. ૧૮૪૩ માં અંગ્રેજ સરકારે સિંધના અમીરો પાસેથી જીતી લીધો છે. સિંધદેશ સિંધુ નદીના બન્ને કાંઠાપર આવેલ છે આથી તેનું નામ સિંધ પાડ્યું છે.

સીમા.

ઉત્તરે—બલુચિસ્તાન, કલાત, પંજાબ અને ભાવલ-પુરનો કાંઈ ભાગ છે. પુર્વે—ભાવલપુર, જેસલમીર અને જોધપુર. દક્ષિણે—કચ્છનું રણ અને આરબી સમુદ્ર પશ્ચિમે બલુચિસ્તાન અને હાલા પર્વત છે.

વિસ્તાર વગેરે.

ઉત્તરમાં કર્મોરથી દક્ષિણમાં કોહરીકાટ સુધી એ પ્રાંતની લંબાઈ ૩૪૦ માઈલ છે; અને પશ્ચિમે રાસલ-મારાથી પુર્વમાં રાવતસર સુધી પહોળાઈ ૨૬૦ માઈલન છે. વસ્તી* ૩૨૭૮૪૬૩ માણસની છે.

આ પ્રાંતનું ક્ષેત્રફળ સુમારે ૫૭૦૦૦ ચોરસમાઈલ છે; તેમાંથી સુમારે ૬૦૫૦ ચોરસ માઈલ ખેરપુરના દેશી રાજ્યનું અને બાકીનું સુમારે ૫૦૯૫૦ ચોરસમાઈલ અંગ્રેજી રાજ્યનું છે.

* આ અને હવે પછીના વસ્તીના આંકડાઓ ઇ. સ. ૧૯૨૧ ના વસ્તી ગણક મુજબ નોંધેલા છે

એનો $\frac{3}{4}$ ભાગ મુસલમાનો અને બાકીના - ભાગમાં હિંદુ પારશી, યુરોપીયન ખ્રિસ્તી અને ચાહુદી વગેરે છે.

આ પ્રાંતની આબો હવા સારી છે. ઉત્તર ભાગમાં ગરમી અને ઠંડી ઘણી પડે છે. મધ્ય ભાગમાં ગરમ તથા ઠંડી ઉત્તર ભાગ કરતાં ઓછી અને દક્ષિણના ભાગથી વધારે છે. પણ દક્ષિણ ભાગમાં ઘણું કરીને ગરમી અને ઠંડી બંને સાધારણ છે.

આ પ્રાંતની ભાષા સિંધી છે પણ ઉત્તર તરફ કોઇ કોઇ ઠેકાણે બલુચિ પણ બોલાય છે.

આ પ્રાંતમાં મુસલમાનોની વસ્તી ઘણી છે. તેઓ સુની ધર્મના છે. બાકીના હિંદુઓ વર્ષશ્રવ, જૈન, શર્ધવ, રામાનુજ, નાનકંબથી, શકિતપંથો, અને દરયાપંથી છે; વળી મોટા શહિદોમાં પારશીઓ, ખ્રિસ્તીઓ, વગેરે બહોળા પણ રહે છે.

સિંધ પ્રાંતના ભાગો અને તેના અમલદારો.

પ્રાંત—ઇલાકાના મોટા ભાગને પ્રાંત કહે છે; આ પ્રાંતના મુખ્ય અમલદારને કમિશનર કહે છે.

પ્રાંતમાંના અગ્રેજી ખાલસા મુલકના ભાગોને જિલ્લા કહે છે; જિલ્લાના મુખ્ય અમલદારને કલેક્ટર કે ડિસ્ટ્રિક્ટ મેજિસ્ટ્રેટ કહે છે.

જિલ્લાના વિભાગને સબડિવિઝન કહે છે; સબડિવિઝનને અમલદારના તાબામાં રહે તે અમલદારને આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર કે ડેપુટી કલેક્ટર કહે છે.

સબડિવિઝનના પેટા વિભાગને તાલુકો કહે છે; તાલુકાના મુખ્ય અમલદારને મુખ્ય તારકાર એટલે આમલદાર કહે છે.

પ્રાંતમાંનો જે મુલક દેશી રજવાડાની સત્તા હેઠળ હેય તેને સંસ્થાન કહે છે, સંસ્થાનની ખંડણી વસુલ કરનાર તથા સરકારી રાજ્યકારભાર સંબંધી લખાણ ચલાવનાર અધિકારીને પોલિટીકલ એજન્ટ કહે છે.

સિંધ પ્રાંતના મુખ્ય ૮ ભાગ કરેલા છે તેઓનાં નામ

૧. કરાચી જિલ્લો. ૫. સખખર જિલ્લો.
૨. હેદ્રાબાદ જિલ્લો. ૬. થરપારકર જિલ્લો.
૩. નવાબશાહ જિલ્લો. ૭. ઉતર સરહદ જિલ્લો.
૪. લાહકાણા જિલ્લો. ૮. ખેરપુર સંસ્થાન.

ઉતરથી શરૂ કરતાં આ ભાગો નીચે દર્શાવેલી રીતે સમાયલા છે.

ઉતરે-ઉતર સરહદ જિલ્લો એની દક્ષિણે-લાહકાણા અને સખખર જિલ્લા, લાહકાણા જિલ્લાની દક્ષિણે-કરાચી જિલ્લો. કરાચી જિલ્લાની પુર્વે હેદ્રાબાદ જિલ્લો, અને હેદ્રાબાદ જિલ્લાની ઉતરે-નવાબશાહ જિલ્લો તથા હેદ્રાબાદ જિલ્લાની પુર્વમાં-થરપારકર જિલ્લો છે. અને થરપારકરની ઉતરે-ખેરપુર સંસ્થાન આવેલું છે.

પર્વતો.

ઘણા ઊંચા અને લાંબા ગએલા ટેકરાઓને પર્વત કહે છે, થોડા ઊંચાને ટેકરીઓ, જળલ કે ડુંગર કહે છે. જે પર્વતના મથાળામાંથી ધુમાડો, રાખ અને ઊંચો રસ વગેરે પ્રવાહી પદાર્થ નીકળે છે તેને જ્વાળામુખી કહે છે.

સિંધના પર્વતો.

ખીસ્થર પુરૂ અને પખ, સિંધ અને ખલુચિસ્તાનની વચ્ચે છે; એ ત્રણેને એકઠા કરીને હાલાક પર્વત

કહે છે. પણ પર્વતની કેટલીક શાખાઓ કરાચી જિલ્લામાં આવેલી છે. એ ભાગને કોહીસ્તાન* કહે છે. કોહીસ્તાન કરાચી જિલ્લાના ચોથા ભાગમાં છે.

ખીરથર પર્વતની એક શાખા લાડકાણા પાસે છે, એને ભગોટાડો કે લક્ષ્મી પર્વત કહે છે. લક્ષ્મી પર્વત સેવણની નજદીક છે, ત્યાં ઉના પાણીનું ઝરણુ છે, તેને ધારાતીથ* કહે છે. ત્યાં દરવર્ષે જાત્રાનો મેળો ભરાય છે ખીરથર પર્વતનું બીજું શિખર કલાતના ઇલાકામાં લાડકાણાની પાસે છે તેને દારદ્યારો પર્વત કહે છે, આ દારદ્યારા પર્વત ઉપર કુતરાની ઘોર છે. એ ઘોર બાબત એમ વાત ચાલે છે કે આગળના વખતમાં કોઈ મુસાફર પોતાના કુતરા સાથે આ પર્વતપરથી જતો હતો, પણ તે રસ્તો ચુકી જવાથી બુલો પડ્યો અને ત્યાજ મરણ પામ્યો. આ ખમર તેનાં સગાંવહાલાંને જણાવવા માટે કુતરો ગયો અને તે બધાંને પકડીને ઘણીના મુડદાં પાસે લઈ આવ્યો. આ નિમકહલાલ પ્રાણીએ પોતાનું કર્તવ્ય બજાવીને તુરતજ પોતાના બહાલ ઘણીના વિયોગમાં તેનું મુડદા પાસે પ્રાણ છોડ્યો. એ કુતરાની એવી નિમકહલાલી જોઈને તે મુસાફરનાં સગાંવહાલાંઓએ બન્નેની ત્યાં કબર ચણાવી, ને તે સ્થળને કુતરાની ઘોર એવું નામ આપ્યું, જે અધાપિ પર્યંત કાયમ છે, આ સ્થલની હવા ઊનાળામાં બહુ ખુશુમા રહે છે, તેથી ઇશ્તખે વગેરે બીજા અમલદારો ત્યાં હવા આવે બાય છે.

ઠંઠા નજદીક મકલી ટેકરી છે. તેના પર લાખે કબરો અને મસ્જિદો છે. તે દિનમતિદિન પડી જતી

જાય છે. અને ચોછી થતી જાય છે. એને સવાલાખ પીરોની કામરોવાળી મકલી ટેકરી કહે છે.

એ સિવાય મોહન, કટા, કામ્રો, સરજાન અને કાળી ટેકરો (કારો ટકર) હાલા પરવતમાંથી નીકળી કરાંચી જિલ્લા સુધી આવેલા છે.

હોદ્રાખાદની નજદીક ગંજોટકર નામે ડુંગર છે. શિકારપુરની નજદીક સખખર અખખર, અને રોરીની ટેકરીઓ છે તેના ઉપર એ શહેરો વસેલાં છે.

રેતીનાં મેદાન અને ટેકરા

રેતીનાં ઢગલાં રોરી ડીવીઝન ખેરપુર સ્થાન અનેથરપાર-કર જિલ્લામાં છે. તેને લિટ્ટુ (રેતીના ટેકરા) કહે છે.

નદી

મીઠા પાણીનો જે પ્રવાહ પરવતમાંથી કે સરોવરમાંથી નીકળી ઢળતી જગાનાં થઇ સમુદ્રને મળે છે તેને નદી કહે છે, જે જગાએથી નદી નીકળે છે તે જગાને તેનું મુખ અને જ્યાં સમુદ્રને મળે છે તે જગાને તેનું મુખ કહે છે.

સરોવર

જમીનથી વિટાયલા પાણીના ભાગને સરોવર કહે છે. સિંધમાં તેને ઢંઢ કહે છે.

સિંધ પ્રાતનો નદીઓ

સિંધુ નદી—હિમાલય * પર્વતના માન સરોવર માંથી

* હિંદુસ્તાનનાં ઉત્તર હિમાલય પર્વત જાણે એક મોટા કાટની પેઠે આવી રહેલો છે પૃથ્વી ઉપર એ સર્વથી ઉચો પવરત છે, અને તેને મથાળે સદા ખરફ રહે છે. આ ઉપરથી તેને હિમાલય-પર્વત કહે છે, =ખરફ+આલય=રથળ જગા હિમાલય-ખરફની જગા,

નીકળી કાપુલ અને પંજાબની પાંચ નદીઓ સાથે મળી ૧૮૦૦ માઇલ લંબી અરબી સમુદ્રમાં પડે છે. સિંધમાં એ નદીનો લંબાઈ મિઠનકોટથી કેટીબંદર આગળ અરબી સમુદ્રને મળે છે. ત્યાં સુધી ૬૦૦ માઇલ છે. આ નદીમાં પાણી હમેશા રહે છે. ઊનાળામાં જ્યારે ઘણું તાપ પડે છે ત્યારે હિમાલય પર્વતના મથાળ ઉપરનો બરફ ગરમીથી ઓગળે છે, અને એ પાણીનો માનસરોવરમાં ઘણું વધારો થઈ જવાથી સિંધુ નદીમાં તે વખત રેલ આવે છે એ માસમાં પંજાબ વગેરે ઉત્તર તરફના મુલકોમાં એટલે જે દેશોમાં થઈને સિંધુ નદી વહેતી વહેતી સિંધમાં આવે છે તે દેશોમાં વરસાદ થવાથી પણ સિંધુ નદીમાં પુર ચડે છે. એ નદીનો પહોળાઈ સિંધ દેશમાં ઘણેક ઠેકાણે તો એક માઇલ છે પણ એવું કોઈ પણ ઠેકાણું નથી કે જ્યાં તેનો પહોળાઈ અર્ધા માઇલ કરતાં ઓછી હોય. આ સિંધુ નદી ઉપરથી આ પ્રાંતનું નામ સિંધ પાડ્યું છે. સિંધ એટલે દરીઓ. આ પ્રાંતમાં વરસાદ બહુજ થોડો પડે છે પરંતુ સિંધુ નદીના કાંટા અને નહેરો આખા દેશમાં પ્રસરેલા હોવાથી જ્યારે સિંધમાં પુર ચડે છે ત્યારે તમામ સ્થળે તે વાટે પાણી ફેલાઈ જાય છે ! ને દેશ આખા થઈ ઘણું પાક નીપજે છે. આ નદીમાં બહુ રેલ આવવાથી કોઈક વખતે નુકશાન પણ થાય છે. પરંતુ હાલમાં સરકારે તેવા ભાગો ઉપર મજબુત બંધ બાંધી મુક્યા છે તેથી નુકશાન થતું નથી.

એ નદી ઉપર આવેલાં શહેરો

મજબર, બખ્તર, રોરી, હાદુ સેવાન, માંઝીરા

કોટરી, ગીધુખંદર, ઝરખ, ઠંઠા, શાહાખંદર
કેટીખંદર અને ઘોડાખારી વગેરે.

હાખ નદી—એ પશ્ચિમ સરહદવાળા પર્વતોમાંથી
નીકળી ૧૨૦ માઇલ વહી રાસલમારી આગળ ઝરખી
સમુદ્રને મળે છે.

ચોમાસાના વરસાદથીજ માત્ર વહેતી નદીઓ

નદી ગાજ—કરાંચી અને શિકારપુર સખર જિલ્લાની
પશ્ચિમે ખીરથર પર્વતમાંથી નીકળી કુલજી આગળ
પશ્ચિમ નાળાને મળે છે.

ભારન નદી—ખીરથર પર્વતમાંથી નીકળી ૬૦
માઇલા વહી કોટરી આગળ સિંધુ નદીને મળે છે.

મલીર નદી—કોહીસ્તાનમાંથી નીકળી કરાંચીની
નજીક ગિસો આગળ સમુદ્રને મળે છે.

મોહન નદી—રનીકોટમાંથી નીકળી સનગામની પાસે
સિંધુ નદીને મળે છે.

આ નદીઓમાં ચોમાસામાં વરસાદ પડવાથી ઓચિંતું
પાણી આવવાને લીધે ઘણું નુકશાન થાય છે. કેઈ
કેઈ વેળા તો માણસો, ઠોરો વગેરે તણાઈ જાય છે.

સિંધુ નદીના નાળાં અને નહેરો*

બેગારી નહેર—ઉત્તર સહદ જિલ્લામાં છે તે
ખુલ્લકીમાંથી નીકળી પટ્ટ તરફ જાય છે. એમાંથી ગ્રીજી

* નદીના આડા અવળા ફાંટાં કુદરતી રીતે પ્રસરેલા હોય તેને
નાળાં કહે છે. અને નદીમાંથી જે પ્રવાહ ખીજે રસ્તે વાળીને દુર
લઇ જવામાં આવ્યો હોય તેને નહેર કહે છે. નહેરને સિંધીમાં
વાહવાહ કહે છે.

ઘણી નાની નાની નહેરો નીકળે છે. જે આખી ઉત્તર સરહદને આબાદ કરે છે.

સિંધ નહેર—શિકારપુર આગળ છે.

સખખર નહેર—સખખર પાસે છે.

ઉલરધો નાળો. (પુર્વ નાળું)—સખર શહેરની પેટી આજુબેથી નીકળી ખેરપુર સંસ્થાનમાંથી વહીને થરપારકર જિલ્લામાં જાય છે. એમાંથી મીર નહેર અને મીઠરાઈ તથા જમરાઈ નહેરો વગેરે નીકળે છે. એ નાળામાં ઘણાં સરોવરો છે, તેમાં મુખ્ય મખીની ઢંઢ છે. એ સારોવરમાંથી મીઠરાઈ નહેર નીકળે છે.

ગોર નહેર—લાડકાણા જિલ્લામાં છે. તેનો ઉપર લાડકાણા શહેર છે.

પશ્ચિમ નાળું—લાડકાણા અને મેહર કિલ્લનમાંથી વહી સેવલુ આગળ મંછર સરોવરમાં પડે છે.

અરલ નહેર—સેવલુ આગળ છે.

નવ લખી નહેર—હેદ્રાબાદ જિલ્લામાં છે એ જુનામાં જુની નહેર છે.

કુલેલી નહેર—હેદ્રાબાદની પુર્વમાં છે. તેમાં નાની નાની આંખોટો પુર આવવાની મોસમમાં ચાલે છે.

પીંજરી નહેર, લગાર નહેર, સલા નહેર, કલરી નહેર અને હજમરો વગેરે કરાંચી જિલ્લામાં છે.

સિંધના સરોવર.

મંછર—સિંધમાં મોટામાં મોટું સરોવર આ છે. તેને મંછરના ઢંઢ કહે છે. તેમાં પશ્ચિમનાળું અને

અરલ નહેર સંઘાય છે. એ સરોવરની લાંબાઈ ચોમા-
સામાં ૨૦ માઇલ જેટલી થાય છે. પણ પાછળથી તેનું
અર્ધ પણ મુશ્કેલીથી રહે છે. તેમાં માછલાં અને મુશો
ભિત પક્ષીઓ ઘણાં છે.

કુંજેર અને ચોનારી ઢંઢ- નગરઠક્કા અને ઝરખની
વચ્ચે છે.

હાલેજી ઢંઢ- કાંચી જીલ્લામાં ગુજે ગામની
ઉતરે છે.

મુમરી ઢંઢ— થરપારકર જીલ્લામાં ઉમરકોટની
પશ્ચિમે છે.

મખીની ઢંઢ— સાંઘડની પુર્વે છે.

બેટ,

જમીનનો જે ભાગ ચારે બાજુએ પાણીથી વીંટાયલો
હોય તેને બેટ કહે છે.

સિંધના બેટા.

જાખખર અને સાદબેલો—એ બે બેટા સિંધુ
નદીમાં જાખખર અને રાહરીની વચ્ચેમાં છે.

મનોરા— કાંચી પાસે સમુદ્રમાં છે.

ભુશિર

જમીનની અણી લાંબી થઈને સમુદ્રમાં ગઈ હોય
તેને ભુશિર કહે છે. સિંધમાં માંઝ નામે ભુશિર છે.

સિંધમાં મોટાં શહેરો.

કાંચી કાઠી કોટી. માઝીદા, કેટીબંદર,
શાહાબંદર, અને ઝરખ એ કાંચી જીલ્લામાં છે.

હેટ્ટાપાદ, હાસા, ટંડામહમદખાન, ટંડોપાગા,
ટંડોઅલાય, એ હેઠરાખાં જલ્લામાં છે. નઉશેરા
કાંઠાઆરા, નવાજશાહ અને શહેદાદપુર એ નવા
ખશાહ જલ્લામાં છે.

ઉમરકોટ, સાંઘડ, મંઠી, છ.છરો ને નગર,
પારકર એ થરપાકર જલ્લામાં છે.
શિકારપુર શખખર, રોરી, ઉખાવરો અને
ઘોટકી વગેરે સખખર જલ્લામાં છે.

હાદુ, લાહકાણા, મેહર અને સેવાણ વગેરે લાહ-
કાણા જલ્લામાં છે.

જેકખાખાદ, કશમોર વગેરે ઉત્તર સરહદમાં છે.

ખેરપુર, ગંબટરાણીપુર. ટંડોમસ્તીખાનનો
વગેરે ખર્ધરપુર સંસ્થાનમાં છે.

મુખ્ય મુખ્ય રેલવે સ્ટેશનો.

નોર્થ વેસ્ટર્ન રેલવેનાં.

૧. કરાચી—એ નોર્થવેસ્ટર્ન રેલવેનું છેલ્લું સ્ટેશન
છે. કરાચીમાં ૧ સીટીનું અને ૨ કેન્ટોનમેન્ટનું
એમ બે સ્ટેશનો ઉત્તારખોની જવા આણવાની સગવડ
માટે છે. એ બન્ને સ્ટેશનો ઘણીજ સરસ બાધણીવાળાં
અને સુશોભીત છે. કેન્ટોનમેન્ટનું સ્ટેશન આગળ રેલવે
વર્કશોપ છે. એ કારખાનામાં હજારો માણસો દરરોજ
કામકાજ કરે છે, ગાડીઓ બનાવાની, રંગવાની, ભાગ્ય
તુટયું સમારવાની વગેરે અનેક જાતની કારીગરી ઉપર
તેમનું અહીં ગુજરાન ચાલે છે. ડિસ્ટ્રિક્ટ ટ્રેફિકસુપરિ-
ન્ટેન્ડેન્ટની ઓફીસ પણ કરાચીમાં છે. બન્ને સ્ટેશનો
ઉપર રિક્કેશમેન્ટ ડ્રમ છે.

૨. જુગશાહી:— આ સ્ટેશન ઉપર રીફ્રેશમેન્ટ રૂમ રાખેલા છે. અને એ સ્ટેશનથી નગરઠકા તરફ જવાનો માર્ગ શરૂ થાય છે. એ માર્ગ પાકો (સડકનો) છે. અહીંથી નગરઠકા આશરે ૧૩ માઇલ દુર છે.

૩. જમ પી.:— એ સ્ટેશનથી અરધો માઇલ દુર, એક પ્રચીન શિવાલય, ટેકરી ઉપર છે. ત્યાં ઊના પાણીનું ઝરણુ છે. આ ઝરણુનું પાણી ત્યાંને ત્યાં સમાર્થ જાય છે. અહીં હિંદુ લોકો (મુએલા) ની ક્રિયા કરવા તથા દેહશુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવામા આવે છે. આ શિવાલયને હેમેશ્વર મહાદેવનું દેરું કહે છે.

૪. કોટી:— એ મોટું જંકશન છે. અહિંથી રેલ્વે બે તરફ ફટાય છે. એક ફાટો સિંધુને પશ્ચિમ કિનારે ચાલ્યો જાય છે, અને સપ્તમર થઈ ઉત્તરમાં પંજાબ તરફ જાય છે, બીજા ફાટો સિંધુ નદીના પૂર્વે ઓળંગી હેદ્રાબાદ થઈને એ નદીને પુર્વે કિનારે ચાલ્યો જાય છે ને રૌરોએ પહોંચે છે.

૫. લક્કી:— એ સ્ટેશનથી ૨ માઇલ દુર ધાર્મ તીર્થ નામે હિંદુઓનું ત્યાં યાત્રાનું ઠેકાણું છે. ત્યાં ઊના પાણીનું ઝરણુ છે.

૬ રૂક:— એ મોટું જંકશન છે અહીંથી રેલ્વેનો એક ફાટો અંમને એમ સપ્તમર તરફ જાય છે, અને બીજા ફાટો શિકારપુર અને જેઠબાદ થઈને કવેટા તરફ જાય છે. એ સ્ટેશન ઉપર રીફ્રેશમેન્ટ રૂમ રાખેલ છે.

૭. સપ્તમર:— આ સ્ટેશન સિંધુ નદીના ડાબા કિનારા ઉપર છે. એના સાંભા કિનારા ઉપર રૌરી

સ્ટેશન છે. સખખર અને રોરોની વચ્ચે સિંધુ નદીમાં બખખર નામે બેટ છે. એ બેટ ઉપર થઇ ને એક જબરો પુલ રેલ્વેવાળાઓએ બાંધ્યો છે. તે બહુ બેવા લાયક છે એને લેન્સડાઉનખીજ કહે છે. સખખરથી ઉપડેલી ટ્રેન આ પુલ ઉપર થઇને રોરો પહોંચ્યા બાદ ઈશાનકોણ તરફ મરહાઇને પંજાબ ભણી જાય છે.

કોટરી રોહરી રેલ્વેનાં

૧. હેદ્રાબાદ:—એ જંકશન છે અહીંથી એક ઉતર તરફ રોરો ભણી અને બીજા કાટો પુર્વ તરફ થરપારકરમાં ટન્ડાઆલાયર અને મીરપુરખાસ ભણી થઇને સાહીપલી જાય છે. સાહીપલીથી મારવાડને માર્ગે રેલ્વે સુંબઈ તરફ જાય છે.

૨. ઉદેતલાલ:—હિંદુઓની તીર્થની જગા છે. અહીં દર વરસે ચૈત્ર શુદ્ધ બીજનો મેળો ભરાય છે. તેમા લાખો રૂપીયાનો માલ વેચાય છે.

૩. ટન્ડાઆદમ:—એ સારી વેપારની જગા છે ત્યાંથી હાલ અને કંડીઆના થઇને રેલ્વે રોરો જાય છે.

રાજ્ય રીતિ

સીંધ પ્રાંતના ઉપરી અમલદારને કમીશકર સાહેબ કહે છે. તેના હાથ તળે દરેક જીલ્લાના કલેક્ટરો અને ડેપુટી કમીશનરો છે.

દરેક જીલ્લાનો મુખ્ય કારભાર ચંદાવનાર અમલદાર કલેક્ટર કે ડિસ્ટ્રીક્ટ માજિસ્ટ્રેટ સાહેબ કહેવાય છે તે જમાબંધી વસુલ કરે છે, ખર્ચ થાય છે તે આપે છે અને મુલકી, ફેજદારી તથા લોકોપયોગી દરેક કામ ઉપર નીધા રાંખે છે. બહુ કરીને તેના હાથ નીચે ત્રણ ચાર

આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટરો કે ડેપ્યુટી કલેક્ટરો, એક ડિરિટ્રક્ટ ડેપ્યુટી કલેક્ટર અને એક હજુર ડેપ્યુટી કલેક્ટર હોય છે.

આસિસ્ટન્ટ—કલેક્ટરો કે ડેપ્યુટી કલેક્ટરોને જિલ્લાના વિભાગો (સબડિવિઝનો) ની હેખરેખ સોંપેલી હોય છે. અને હજુર ડેપ્યુટી કલેક્ટર જિલ્લાના મુખ્ય શહેરમાં રહી તીબેરી વગેરેનું કામકાજ કરે છે.

આસિસ્ટન્ટ—કલેક્ટરોના હાથ નીચે તાલુકાઓની હેખરેખ રાખવા માટે મુખ્યત્વાધિકાર એટલે મામલતદાર રાખવામાં આવેલા છે તેઓ જમાંમંધી વગેરેના કામ બજાવે છે. ઉપર કહેલા તમામ અમલદારો માજિસ્ટ્રેટનું કામ બજાવે છે.

તે ઉપરાંત પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ, ઈન્જિનીયર અને અને માપણી ખાતાના અમલદારો (રેવન્યુ સરવે ઓફીસર) કલેક્ટરો અને માજિસ્ટ્રેટોને સહાય કરે છે.

પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ અને તેનાં માણસો ખુન કરનારા ચોર, વાટપાડુ ધાડ પાડનારા વગેરેને ઝાલીને શિક્ષાને સાડું

માજિસ્ટ્રેટને—હવાલે કરે છે. દરેક તાલુકામાંની મુખ્યત્વાધિકારી કચેરીમાં પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ વરફથી રોજદાર રહે છે.

રસ્તા બાંધવાનું, નહેરો ખોદવાનું, ધર્મશાળા લાંબવાનું વગેરે સરકારી બાંધકામનું ખાતું ઈન્જિનિયર સાહેબના હાથ તળે હોય છે. માપણી ખાતાના અમલદારો (રેવન્યુ સરવે ઓફીસર) દરેક જમીનદારને કેટલો વીથોટી (હલ) ભરવીના છે. તે કરાવી આપે છે.

જિલ્લાને માટે એક ડિરિટ્રક્ટ જડજાએટલે મુખ્ય ન્યાયાધીશ હોય છે. ખુનકરનારા, ધાડ પાડનારા વગેરે ભારે

ગુન્હા કરનારાઓને માનિસ્ટ્રેટે મોકલ્યા હોય તેઓના એ જડજ ઈન્સાફ કરે છે જઘમ મિલકત સંબંધી ફર્યાદ (દિવાની દાવા) પણ એ સાંભળે છે. જડજને મદદ કરવાને આંસિસ્ટન્ટ જડજ અને સપ્રોડિનેટ જડજ પણ રાખેલા હોય છે મોટાં નગરોમાં સ્મોલકોઝ કોર્ટ છે, તેના જડજે નાની રકમના દિવાનો કળ્યા ચુકવે છે તેના ફેસલા ઉપર અપીલ થતી નથી. તમામ ન્યાયખાતાનું ઉપરી પણું સિંધ ની જ્યુડિશ્યલ કમિશનરસ કોર્ટના તાબામાં છે. અને તે કરાંચીમાં છે.

દરેક જિલ્લામાં સરકારી નોકરો તથા ગરીબોની દવા કરવાને મોટા ડાક્ટરો સિવિલ સરજન રાખેલા છે. જરૂર જણાય તો માંદા માણસને હોસ્પિટલમાં રાખી દવા કરે છે. જિલ્લાના મોટા તાલુકામાં એજ પ્રમાણે દવાખાના ઉધડયાં છે. તેમાં આંસિસ્ટન્ટ સરજનો કે સગ આંસિસ્ટન્ટો દવા આપે છે.

શેહરો તથા કરગાઓને ચોખ્ખા રાખવા માટે તથા રાત્રે રસ્તાઓપર દીવા કરવા માટે મ્યુનિસિપાલ કમીટી ઓ ઠરાવી છે. ગામડાઓમાં કપલાં કામોના જંદોબસ્ત માટે લોકલબોર્ડો છે. લોકલબોર્ડની પેદાશને લોકલ ફંડ કહે છે. કરાંચી, હેદ્રાબાદ, શિકાપુર અને સખખરમાં મોટી મ્યુનિસિપાલીટીઓ છે. અને દરેક જિલ્લા માટે એક એક મોટી લોકલ બોર્ડ છે.

ફળવણી ખાતાના મોટા અમલદાર એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર છે, તેના હાથ તળે ડાયુટી ઇન્સ્પેક્ટરો અને આંસિસ્ટન્ટ ડાયુટી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટરો વગેરે છે. મોટાં શહેરોમાં ઇંગ્લેજ અને સીંધીવગેર નિયાજો છે,

નાનાં ગામેમાં નિધી નિશાગો છે. શિક્ષક થવા માટે હોદ્દાગ્રાહમાં એ વિદ્યાલય છે. ૧. મેટ્રોનિંગ કોલેજ અને ૧. ક્રિમેલ્ટ્રોનિંગ કોલેજ એ સિવાય ત્યાં એન્થ્રોપોલોજી સ્કુલ (ખેતીપાકની નિશાળ) અને મેડીકલ સ્કુલ (વેધક સંબંધી જ્ઞાન આપનારી શાળા) પણ છે. મેડીકલ સ્કુલમાં શીખીને પસ થયલાઓને હોસ્પિટલ આસિસ્ટન્ટની જગા મળે છે. કરાંચીમાં ઇન્જિનિયરીંગ અને જાયી કેળવણી લેવાનું વિદ્યાલય છે તેને હયારામ જેઠમલ કોલેજ કહે છે. મુસલમાના માટે મદ્રસા છે. દરેક જિલ્લામાં ઇંગ્રેજી હાઇ સ્કુલો છે. અને હાલમાં હુન્નરી સ્કુલો પણ ઠેકાણે ઠેકાણે ઉઘડતી જાય છે.

પાક ખેતી

આ પ્રાંતમાં એ પાક થાય છે. ૧ ખરીફ ૨. રબી ખરીફ પાક નદીમાં રેલ આવતી વખતે વવાય છે, અને કાર્તિક માસમાં તૈયાર થાય છે. રબી પાકની રોપણી પાણી ઉતરતી વખતે થાય છે. ને ચૈત્ર મહિનામાં તૈયાર થાય છે. પહેલા પાકમાં જુવાર, બાજરી, ચોખા, તલ, તેલીયાંબીયાં; કપાસ વગેરે થાય છે. અને બીજાનાં ઘઉં, જવ, ચણા, મટર, મગ, તથા બીજાં કઠોળ વગેરે થાય છે.

સિંધમાં પાક નીપજવવાની જમીન

૫, પ્રકારની છે.

સિંધમાં પાક નીપજવવાની જમીન ૫, પ્રકારની છે.

૧ લી:—જે જમીનને રંટીઆ વતી પાણી આપે છે તે ચૈત્રબી

૨ જી:—જે જમીનને નહેરોની વાટે પાણી આપે છે તેને સંઘાળી (હોળાણુવાળી) જમીન કહે છે.

આ જમીનમાં ખર્ચ બહુ કમતી થાય છે. એથી
પાક ઘણું ખર્ચ આ જમીનમાં થાય છે.

૩ જી—જે જમીન પાણી ઘણું ચડે તોજ ખેતાનીમેળે
પલણી રહે અને વરથાય; પણ પુર કમતી
હોવાથી ઊંચાણમાં પાણી ચડી શકે નહિ તેવે
વખતે જેને રેંટીઆ વતી પાણી આપવું પડે
તેને મોકી કહે છે.

૪ થી ચાહી:—જે જમીનને કુવામાંથી પાણી આપવામાં
આવે છે તે.

૫ મી બારાણી—જે જમીનની ખેતીનો આધાર વરસાદ
ઉપર રહે છે તે.

જમીનદારો સરકારી ઢલ (વેરા) આપે છે પણ જાગીર
દારો આપતા નથી.

ખેતી ઘણું ઠેકાણું હારી લોકો કરે છે; અને કેટલોક
ઠેકાણું જમીનદારો ખોતેજ ખેતી કરે છે.

હારી લોકોના બે વર્ગ છે. (૧) મારોટી એટલે
વંશપરંપરાથી ચાલતા વારસા મુજબ ખેતી કરનારા

(૨) વચર મારોટી એટલે વારસાના હકક વગેરેના.

મારોટી વર્ગના હારી લોકો પાસેથી જમીનદારો
ખોતાનો હિસ્સો અને સરકારી ઢલજ માત્ર લે છે. તે
સિવાય બીજી કંઈ પણ અખતારી વાપરી શકતા નથી.
પણ વચર મારોટીનાં વર્ગના હારી લોકોને તો જમીનદાર
કોઈ પણ વખતે કાઢી શકે છે.

વેપાર.

ઇંગ્લેન્ડના આકલા અગાઉ આ પ્રાંતનો બીજા દેશો
સાથે ૧૨ લાખ રૂપીઆનો વેચાર ચાલતો હતો પણ ઇંગ્લેન્ડ

ના આવવા પછી આગગાડીઓ, આગગ્રોટો અને વહાણો વગેરેની આવજા ઘણી વધવાથી, રસ્તાઓની સગવડ હોવાથી, તેમજ પોલીસની સંભાળ અને ટપાલ તથા તાર ખાતાંઓને લીધે વેપારમાં ઘણાજ વધારો થઈ એ રકમ ૧૨ કરોડ સુધી પહોંચી છે.

આમદાની.

કાપડ, સોનું, લોહું, તાંબુ વગેરે ધાતુઓ, તથા કાગળ, રખર. કટલરી (છરી કાંટા વગેરે સામાન), ચિનાઇ વાસણ. દારૂ (મદિરા), કેરાસીન તેલ, ખાંડ વગેરે ઘણા સામાન વિલાયતથી તેમજ બહાર દેશાવરથી આવે છે.

રવાનગી.

કપાસ, ઉન, ચામડાં, ઘઉં, તેલીયાં ખીયાં વગેરે અનાજ તથા હાડકાં, ચોથરાં વગેરે ઘણા માલ બહાર દેશાવર ખાતે જાય છે.

સરકારને પેદાશ.

સરકારને પેદાશના મુખ્ય રસ્તા—

૧ જમીનનો કર.

૨ કસ્ટમ ડ્યુટી એટલે માલની આવક પરની જકાત.

૩ નિસાવાળી જણુસો ઉપરનું મહેસુલ. એટલે એકમાર્ગજ.

૪ મીઠાનો કર.

૫ ઇનકમ ટેક્સ એટલે વાર્ષિક આવક ઉપરનો કર તથા બધાની પેદાશ એક કરોડ રૂપીઆ કરતાં વધારે છે.

કારખાના.

ચીજો બનાવવાનું કામ હમણાં સિંધમાં ઓછું થતું જાય છે. કારણ કે સારી ચીજો વિલાયતથી સંચામાં

ખનીને આવે છે. અને તે સોંધી મળે છે; પણ સાધારણ માલ જે હરદોજના ખપનો અહીં અને છે તે થોડો સારો છે. નગરઠકામાં રંગીઓ, સુસીઓ, રંગેલા ચારસાઓ ને લુંગીઓ થાય છે.

હેદ્રાબાદમાં સંઘાડાનું કામ, ભરતનું કામ ને કસબનું કામ સાડું થાય છે.

હાલામાં ગંજ એટલે લાકડાની રંગબેરંગી ડબ-લીઓ અને કાસીનું (મીનાકારીનું) કામ સાડું થાય છે.

ખીખંવતી છાપનાનાં કારખાનાં, ને કપાસ લોઢવાના તથા ગાંસડીઓ બાંધવાનાં સાંચા, પણ સિંધમાં ઠેકાણે ઠેકાણે ફેલાતા બાય છે.

કરાંચી જીલ્લો.

આ જિલ્લો સિંધનો દક્ષિણ અને પશ્ચિમનો ભાગ છે. તેની લંબાઈ નદી ગાજથી અરબી સમુદ્ર સુધી છે; અને પહોળાઈ હાલાર પર્વતથી સિંધુ નદી સુધી છે. પણ લાડનો ભાગ સિંધુ નદીની પુર્વ તરફ પણ ગયો છે.

સીમા અને વિસ્તાર વગેરે.

ઉત્તરે લાડકાણા જિલ્લો, પુર્વે સિંધુ નદી અને હેદ્રાબાદ જિલ્લો, દક્ષિણે અરબી સમુદ્ર અને પાશ્વરે બલુચિસ્તાન અને લસબેહનો મુલક છે. એ જિલ્લાની વરતી ૫૪૦,૪૭૮ માણસની છે. આ જિલ્લાનો પશ્ચિમ-ભાગ બહુ ટેકરાવાળો છે તેનું નામ કોહીસ્તાન છે. એમાં થોડો વરસાદ આવે છે ને બાકીના સિંધુના કાંઠાનો રસાળ પ્રદેશ છે. એમાં સુતરાઉ અને દેશમી કાપડ, માટીનાં વાસણ અને કામળા બને છે, ખેતીની પેદાશમાં ડાંગર, જુવાર અને બાજરી એ અરુ પાકમાં

મુખ્ય છે, રાજીપાકનાં ઘઉં, દીવેલી, બીયાં, કઠોળ અને જવ મુખ્ય છે. ડાંગર જુવાર અને બાજરી કરાંચીથી મુંઝઈ ઇંદા કાના બીજા ભાગે ખતે ચઢે છે. અને ઘઉં તથા અનેક જાતના તેલ કાઢવાનાં બીયાં ઇંગ્લાંડ મોકલવામાં આવે છે.

આ જિલ્લામાં મોટો રેવનયું અમલદાર કે ડિસ્ટ્રિક્ટ મજિસ્ટ્રેટ કલેક્ટર સાહિબ છે. તેની મુખ્ય જગા કરાંચી છે. પણ ઠંડીનાં મોસમમાં બહાર જિલ્લાનાં ફરીને કામકાજ કરે છે.

સબડિવિઝનેનાં માટે ૩ ડેપુટી કલેક્ટરો કે આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટરો અને એક હજુર ડેપુટી કલેક્ટર ખજાનાને માટે ગઢે છે. ડેપુટી કલેક્ટરોના તાબામાં તાલુકાઓની દેખરેખ રાખવા માટે કુલ ૧૦ મુખત્યારકાર રાખવામાં આવેલ છે.

આ જિલ્લાના ૩ સબડિવિઝન પાડેલા છે. અને તેમાં બધા મળીને ૧૧ તાલુકા છે.

એ જિલ્લામાં આવેલા સબડિવિઝનનાં નામ.

૧ ઠઠ્ઠા, ૨ કોટ્લી ૩ શહાબંદર.

ઠઠ્ઠા સબડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાના નામ.

૧ કરાંચો, ૨ ઠઠ્ઠા, ૩ મીરપુર સાકરા, ૪ ઘોડા-બારો, ૫ મહાલ કેટીબંદર.

કોટ્લી સબડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાનાં નામ

કોટ્લી તાલુકો, ૨ માઝીંદા મહાલ, ૩ કોહી-સ્તાન મહાલ.

શાહાબંદર સમઠિવિઝનમાં આવેલા

તાલુકાનાં નામ.

૧ મીરપુર સહોરા, ૨ સુખવલ, ૩ ભાતિ, ૪ શાહાબંદર.

કરાંચી તાલુકો

શ્રીમા—ઉત્તરે કોહીસ્તાન તાલુકો, પુર્વે ઠંઠા તાલુકો, દક્ષિણે મિરપુરસાકરા તાલુકો અને અરબી સમુદ્ર, પશ્ચિમે હુબ નદી અને માંઝ બુશિર છે.

આ તાલુકો કરાંચી જિલ્લાના ઠંઠા સમઠિવિઝનમાં આવેલ છે. એમાં ૧૮૬૭૭૨ માણસનો વસ્તી છે. એ તાલુકો ૬ તપામાં વહેંચાયેલો છે.

તપાનાં નામ

૧ મલીર, ૨ થાણો, ૩ મલ્હ, ૪ હુબ, ૫ ગઢાપ, કરાંચી.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર કરાંચી સિંધની રાજ્ય ગાદીની જગા તથા મુખ્ય બંદર છે એ શહેરમાં સિંધ પ્રાંતનો કમિશનર એ જિલ્લાનો કલેક્ટર આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર હજુર ડેપુટી કલેક્ટર ખાનના, સુખત્યારકાર જયુડિયલ કમિશનર કે સહર કોર્ટના જડજ હિસ્ટ્રિકટ જડજ, સેમીસેન્ટ્રલ કોર્ટના જડજ સિટિ માજિસ્ટ્રેટ કેન્ટોનમેન્ટ માજિસ્ટ્રેટ સિટિ ડેપુટી કલેક્ટર પોલીસ સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ, પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટરો અને સસકરી મોટા અમલદારો સિવાય બીજા જ્યાં ખાતાના મોટા અમલદારો રહે છે:

એ શહેરની વસ્તી ૨૫,૧૬૦૩ માણસની છે.-આ શહેર સુખમંદ ઇલાકાનાં મુખમંદ બંદરથી બીજો નંબરે ગણાય છે.

એ બંદરની સંભાળ માટે પોર્ટ ટ્રસ્ટ નામે એક મંડળી છે. તેઓએ એ ખાડીનું કામ એકું બનાવ્યું છે કે દરેક મોસમે તેમાં વહાણો તથા આગબોટો વગેરે સહીસલામત રહી શકે છે, અને આવજા કરી શકે છે. તેથી અહીં મોટી મોટી આગબોટો માલ, ભરીને આવે છે. અને બંદરને ક્રોડેજ ઉભી રહી શકે તેવી સગવડ હોવાથી ને માલ ઉતારવા તથા ચડાવવા માટે વરખા યંત્ર ને વીજળીની રોશનાઈ હોવાથી બહુજ સહેલાઈ થી રાત-દિવસ કામ લઈ શકાય છે. આ બધાની પેદાશ પોર્ટ ટ્રસ્ટને મળે છે.

અહીં યુરોપી વેપારોએની મોટી મોટી વખાણ, કારખાનાં તથા ગ્રામવે વગેરે છે, અને નોર્થ વેસ્ટર્ન રેલ્વેનાં બે મોટાં સ્ટેશનો છે. ૧ કેન્ટોન્મેન્ટનું સ્ટેશન અને ૨ સીટીનું સ્ટેશન. એ બન્ને સ્ટેશન ઉપર ઇમારત બહુ સારી બાંધેલ છે. કેન્ટોન્મેન્ટના સ્ટેશન આગળ મોટી રેલ્વે વર્કશોપ છે. આગળના નામદાર કમીશનર ક્રીયર સાહેબની યાદગીરી માટે બંધાએલ ક્રીયરહોલ એવા લાયક છે. ત્યાં દર શુકરવારે સાંજે ઇંગ્લેન્ડ બેન્ડ (વાગ્મ) વાગે છે. અને હારાણી સાહેબનું બાવલું છે જે ખુબું મુકવાને વખતે હાલના નામદાર ચેડેનશાહ પાંચમાં જ્યોર્જ પધારી હતા. તા. ૧૭ મી માર્ચ ૧૯૦૬ ને ચેડેનશાહ એડવર્ડ સાહેબનું બાવલું પણ છે. એ સિવાય લેડી હફીન હોસપીટલ, સિવિલ હોસપીટલ, ઇંગ્લેન્ડ હાઈસ્કુલ મદ્રેસા એન્ડ વેધર ટાવર, ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ જ્યુડિરિયલ કોમ-

શનઃશ કોઈ; તાર એ ફ્રીશ. ધ્રિતી દેવળો અને
 હયારામ જેઠમત્ર નિધ કોલેજ વગેરે જેવા લાયક
 મકાનો ઘણાં છે. આ કોલેજની લગોલગના મકાનમાં
 પ્રદર્શન હોલ ખુલ્લો મુખેલો છે, તેને ભુતખાનુ કહે છે.
 એ ઉપરાંત સરકારી બગાચો ખુલ્લો જેવા લાયક છે.
 તેમાં જાત જાતનાં જનાવરો અને વનસ્પતિ પ્રદર્શન માટે
 રાખેલ છે. આ સિવાય ઘણાક બંગલા અને જગાંઓમાં
 ઠેકાણે ઠેકાણે નળનું પાણી મળતું હોવાથી સુશોભિત
 બગીચાઓ શોભી રહ્યા છે. કનચીચી દુર સાત ગાઉ ઉપર
 મહીર છે. ત્યાં મોટા મોટા કુવા ખોદાવેલા છે. તેનું
 પાણી નળની વાટે કરાચીમાં આવે છે. અ જગાં એટલી
 ઊંચી છે કે વરાળ યત્રી મદદ વગર શહેરમાં ત્રણ
 મજલા સુધી, પાણી ઊંચું ચડી શકે છે. આ પાણી આવ
 વાથી કરાચીમાં જે મીઠા પાણીની તંગામ પડતી હતી
 તે દુર થઈ છે, અને વનસ્પતિ ઘણી વધી છે. કરાચીની
 નજદાક આવેલા મનોરા ખેટ પર લાઇટ હાઉસ
 (દીવાદાંડી) છે. શહેરથી દમાઇલ દુર મગરપીરમાં
 ઊંના પાણીના ઝરણુ તથા મગરો છે. મહારોપુર નામે
 જગાં કરાચીથી થોડે દંટે છે, ત્યાં સરકારી માણસો મીઠું
 પકવે છે. તે મીઠું આખા સિંધમાં વપરાય છે.

આ શહેરની અગ્નિની ઠેાણે સુમારે ૪ માઇલ દુર કિલ્લ-
 ફટન છે. ત્યાંની હવા ઘણી સારી અને થડો હોવાથી
 ગરમીની મોસમમાં સાહેબ લોકો અને બીજા ઘણા મોટા
 માણસો ત્યાં જઇને રહે છે. એ શહેરમાં ઇંગ્રેજ, સિંધી,
 ગુજરાતી, મરાઠી, ઉર્દુ વગેરે બુદ્ધિ બુદ્ધિ બાબાની
 છાકરા તથા છાકરાઆનો નિશાળો છે.

[૧] મહીર—એ કુલકુળાદિને માટે પ્રખ્યાત છે. મુંબઈ જેવાં સોનેરી કેળાં કેરીઓ વગેરે લક્ષ્યાંજ ફળ, શાકભાજી વગેરે ત્યાંથી કરાચીમા વેચવા માટે આવે છે.

આ તાલુકામાં આવેલા તપાઓમાં
આવેલાં ગામો.

ગદાપ તપ.માં આવેલાં ગામો,

[૧] ખાર. [૨] મોહધાન. [૩] કંઠ. [૪] ગદાપ મહાજન. [૫] કાંકર.

હુબ તપામાં આવેલાં ગામો.

[૧] મગોપીર [૨] ગોરામખાનનું ગામ [૩] ગુલપાસ. [૪] લાલભખર [૫] અલીખનાનું ગામ.

મહલ તપામાં ગામો.

[૧] મેંમણેનું ગામ. [૨] ધરસાનો છનો. [૩] જામનું ગામ. [૪] ખાઝાર. [૫] શતરો.

મહીર તપામાં ગામો.

[૧] ઈલાહીમ હેદરી. [૨] વટેજી. [૩] રહીમખાનનું ગામ. [૪] દામેચી. [૫] પીપરી. [૬] ખાકરાણી [૭] ગગર

થાણા તપામાં ગામો.

[૧] થાણા [૨] આસુનું ગામ. [૩] મહીર રોથન [૪] હાજીખાનનું ગામ. [૫] ગાર. [૬] લાંડી. [૭] રેરી.

કરાંચી તપામાં ગામો.

[૧] કરાચી. [૨] મનેરા બેટ. [૩] બાલો. [૪] લીદ [૫] મારીપુર. [૬] ગીસરી બંદર.

૨ ઠંઠા તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે કોટી તાલુકો, પૂર્વે સિંધુનદી, દક્ષિણે મીરપુર સાકરો અને થોડાખસી તાલુકો, પશ્ચિમે કોલીસ્થાન અને કરાંચી તાલુકો છે.

આ તાલુકો કરાંચી તાલુકાના ઠંઠા સર્પાડિવિમ્બનમાં આવેલ છે. એમાં ૪૭,૨૨૧ માણસની વસ્તી છે, એ તાલુકો ૮ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

૧ સોંઠા, ૨ ખુદાલુ, ૩ ચિંલીમા ૪ ખખખર-હાલા, ૫ જુંગશાહી, ૬ ઠંઠો, ૭ ટાંકા, ૮ આખાદ. આ તાલુકામાં ભગાર અને કલારા મુખ્ય નહેરો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર ઠંઠા છે એ ઘણું પ્રાચીન શહેર છે. તેમાં મોટી જુમામસીદ એકસો ગુંજ (કુમાકે ધુમટ) વાળી છે. અને જાળાં પણ પ્રાચીન ઇમારતોનાં ખંડિયેરો જોવામાં આવે છે. એમાં મુખ્યત્વે કારની એફીસ, પોસ્ટ અને તાર એફીસ, સળ જડજની એફીસ, અને રૈસિડન્ટ માજસ્ટ્રેટની એફીસ છે. તપેદારનો ઠેરો, હોસ્પિટલ, એંગ્લોવર્માનકચુલ્લર સ્કુલ, વર્નાક્યુલર સ્કુલ, ગુજરાતી સ્કુલ, છોકરીઓની સ્કુલ અને સંસ્કૃત શાળા છે. એ શહેર કરાંચીથી મુમારે ૬૭ માઈલ દુર પૂર્વ તરફ છે. તેમાં ૫૩ માઈલ રેલવેની મુસાફરી જુંગશાહી સ્ટેશન સુધી કરવી પડે છે. અને ત્યાં જુંગશાહી સ્ટેશનથી મુમારે ૧૩ માઈલ ખુરકીની મુસાફરી પછી ચલક ઉપર કરવી પડે છે.

એ શહેરની પશ્ચિમે આવેલી મહલીનામે ટેકરી ઉપર સવાલાખ પીરોની કમરોવાળું મોટું કમરસ્થાન છે. અને મીરઝાં હસાકની રાંક વગેરે મોટાં મોટાં કાંપ રસ્તાન છે. તેનું નકસીકામ ઘણું સરસ છે પણ હાલમાં તેઓની મરારત ન હોવાથી જીલ્લું થતાં જાય છે. એ ટેકરી ઉપર જડજ સાહેબની કોર્ટ અને બીજા ઇથિજ અમલ દારોને રહેવાની જગ્યાઓ બાંધેલી છે. એ શહેરની બાજુમાં કલ્લકોટ નામે એક પુરતાન શહેરનું ખાડિયેર છે. અને ત્યાં એજ નામનું મોટું સરોવર છે. એ શહેરમાં રેશમી લુંગીઓ, ગરબીઓ, અજરકો કે મુસલમાનની ચાદરો અને રંગેલા, ચારસાઓ, બનાવવાનાં ઘણાં કારખાનાં છે. અને તેમાં રંગનું કામ ઘણું સાફ થાય છે.

એ શહેરમાંથી ઝરખ, મીરપુરસાકરા, કેટી બંદર, શાહાબંદર, વગેરે શહેરોમાં જવા આવવાના રસ્તા ફંટાય છે, તેથી એ શહેરોમાં મુસાફરખાનાં બાંધેલાં છે જેથી મુસાફરોને ઘણી સગવડ પડે છે.

આમદાની

ખાંડ, વિલાયતી કાપડ, હાથીદાંત, મોતી, કાચું રેશમ વગેરે મુખ્ય છે.

રવાનગી

સતા આખા, બાજરી, જુવાર, મગ, અહદ, મહર વગેરે અનાજ, ઘી, લાકડાં, કોલસા, રેશમી લુંગીઓ, રંગેલી ચાદરો, રંગેલા ચારસા, અજરકો વગેરે મુખ્ય છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજા જાણીતાં ગામે।

(૧) સોંઠા. [૨] હેલાયુ, ત્યાં સિંધુ નદી ઓળ-
ગીને પેલે પાર જવાને સાડ નાનીનાની આગબોટ ઉતા-
ર્યોને માટે રાખવામાં આવે છે.

મીરપુરસાકરા તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે કરાંચી તાલુકો, પુર્વે ઠઠા તાલુકો,
દક્ષિણે ઘેડાગારી તાલુકો અને પશ્ચિમે-
અરબી સમુદ્ર છે.

આ તાલુકો કરાંચી જિલ્લાના ઠઠા સબડિવિઝનમાં,
આવેલો છે. તેમાં ૩૧૨૩૮ માણસની વસ્તી છે. આ તાલુ-
કામાં શેરડી અને કેળાં બહુ થાય છે, અને પાકમાં રાતા
ઘોખા ઘણા થાય છે. એ તાલુકો ૧૦ તપામાં વહેચાયેલો છે.

તપાનાં નામ

(૧) મીરપુર સાકરા, (૨) રામદેવ, (૩) ગાડો,
(૪) હાલધરાણો, (૫) ગુળો, [૬] બુહારા, (૭)
મુખપુર, (૮) ખેરપુર, (૯) ગુલામલા અને (૧૦)
કરમપુર.

આ તાલુકામાં ભગાર અને કલરી મુખ્ય નહેરો છે

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર મીરપુર સાકરા છે. તેમાં
મુખત્તારકારની ઓપ્રીમ, પોસ્ટ ઓપ્રીમ, પોલીસનું
થાણું, તપેદારનો ટેરા અને વર્નીક્યુલર સ્કુલનું
મકાન વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજા બાણીનાં ગામો

(૧) ભંબોર—આ ઘણું પ્રાચીન અને જીર્ણ થઈ ગયેલું ગામ છે. એ ગાડા ગામનો નજદીક આવેલું છે. તે બાબત એવી હંતકથા ચાલી છે કે એને અસલ દેવળ બંધર કરીને કહેતા હતા, અને ઈ. સ. ૭૧૩ માં મહમદ બીન કાસીમે સિંધ ઉપર ચડાઈ કરી તે વખતે પ્રથમ આ શહેરને ઘેરો ઘાલ્યો હતો અને સમુદ્ર પહોંચી આ શહેરમાં મોટી થઈ હતી, કુબીર ભગતનું પણ એમાં રહેઠાણ હતું.

(૨) ગાડો—આ શહેર હાલેથી સ્ટેશનથી ૪ ગાઉ દુર અમિકોણમાં આવેલું છે. એનાથી ૧૪ માઈલ દક્ષિણે મીરપુર સાકરા આવેલ છે.

એ સિવાય (૩) વટેજ, (૪) ગુલામુલા વગેરે ગામ છે.

ધોડાબારી તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે ઠઠા અને મીરપુર સાકરાના તાલુકા, પૂર્વે સિંધુ નદી દક્ષિણે અરબી સમુદ્ર અને પશ્ચિમે અરબી સમુદ્ર છે.

આ તાલુકો કરાંચી જિલ્લાના ઠઠા સબડિવિઝનમાં આવેલ છે. એમાં ૩૧૭૫૫ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૬ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

તપાના નામ.

(૧) મઝીર, (૨) ખાણ, (૩) કેટ્ટા અત્તારખા, ૪) મહર, (૫) ગાર્હો, (૬) બેઝી.

આ તાલુકામાં નરીરવાહ, ઓચતો, હેદરી
અને સાયાણુ શાટ છે.

આ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર કોટી અલારખ્યા છે. તેમાં
મુખત્યારકારની ઓશીસ. ટપાલ ઓફીસ વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતા ગામ-
પીરપઠા—એ જાણીતું ગામ છે. તેમાં દરવરસં
પીરપઠાનો મેળો ભરાય છે.

કેટીખંદર મહાલ.

સીમા—ઉત્તરે ઘોડાખારો તાલુકો પુર્વે સિંધુ નદી
અને દક્ષિણે તથા પશ્ચિમે અરબી સમુદ્ર છે.

આ મહાલ ઠંઠા સમાવિષ્ટનમાં છે, એમાં ૪ તપા છે.
તે વસ્તી ૧૭૮૪ માણસની છે.

તપાના નામ.

(૧) કેટીખંદર, (૨) ઘોડાખારી (૩) મનોસ
(૪) ખીરસર.

આ મહાલમાં સીયાણુ, ઓચતો

અને કલંદરી શાટ છે.

એમાં કેટીખંદર મુખ્ય શહેર છે. એમાં મહાલકર્મી
રહે છે. એમાં મ્યુનિસિપાલિટી ઇસ્તમીતાલ કસ્ટમ ઓફીસ
પોલીસ ષાણુ પોસ્ટ ઓફીસ અને સ્કુલ છે. આ શહેરની
બાજુમાં ઓચતો કે હજમરો શાટ અરબી સમુદ્રમાં પડે છે.

આ મહાસમાં આવેલાં બીજાં ગામ
૧ ખલીફા એ ઘાસના વેપારના માટે નામીયું છે.

કોટી તાલુકો

સીમા—ઉત્તરે માંઝીદા મહલ પુર્વે સિંધુનદી,
દક્ષિણે ઠકા તાલુકો અને પશ્ચિમે કોટીસ્થાન
મહાલ છે.

આ તાલુકો કરાંચી જિલ્લાના કોટી સબડિવિઝનમાં
આવેલો છે. એમાં ૪૦૪૬૫ માણસની વસ્તી છે. એ
તાલુકો ૬ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં તપાના નામ.

(૧) ટંડાહાફઝરાહા, (૨) ઝરક, (૩) ખાલ,
(૪) વહેરા, (૫) ખાસાઇ અને (૬) બંધ વેસહ.

આ તાલુકામાં સદાબહાર, બગદાદ, સાપાવાહ
અને નદી ભારન છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર કોટી, સિંધુ નદીના
કિનારા ઉપર આવેલું છે. ત્યાં રેલ્વેનું મોટું જંકશન છે.
ત્યાંથી એક રેલ્વે સિંધુનદી ઉપરનો કર્જનખાજ ઓળંગી
ગીધુબંદર થઇને હોદ્રાબાદ જાય છે. અને બીજી
સિંધુનદીને પશ્ચિમ કિનારે એમને એમ ઉત્તર તરફ રૂક
જંકશન સુધી ચાલી જાય છે. આ શહેર ખુશીના નસ્લમાં
માણીદા અને એવાણુ વગેરે સાથે જોડાયેલું છે. અને
બીજી બાબુથી થાણાબુલાખાન સાથે થયા ત્રીજી

ગમથી કરાંચી સુધી ઝરક, ઠઠા, ધારા, પિપરીને મલીરના રસ્તાથી બેઠાયલું છે. વગી કરાંચીની સાથે રેલ્વેના રસ્તાથી પણ બેઠાયલું છે.

એ શહેરમાં મુખ્યત્વારકારના ઓફીસ પોસ્ટ ઓફીસ, તાર ઓફીસ એગ્રીવર્ના કચુલ્લર સ્કુલ વર્ના કચુલ્લર સ્કુલ છે અને છે. કરાંચીની સ્કુલ તથા હોસ્પીટલ વગેરે છે કોટ્ટી અને ગીધુઅંદરની વચ્ચે પુલ થયા પછી એક બીજા સાથે બેઠાય ગયાં છે. એ શહેરમાં સિંધી હાટ્ટ બનાવવાની સરકારી મોટી બહો છે જેમાંથી હાટ્ટ આખા સિંધમાં જાય છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) ઝરક—એ સિંધુનદીના કિનારાપર આવેલું છે ત્યાંથી નદીને સામે પાર જવા માટે હમેશાં નાની આગમોટ રાખવામાં આવે છે. વળી આ શહેર ટેકરી ઉપર આવેલાં ત્યાંની હવા સારી છે માટે ગસ્તમાં સાહેબ લોકો ત્યાં જઈને રહે છે.

(૨) લીંચ આ ગામ કોટ્ટીની ઉત્તરે સુમારે ૧૧-૧૨ ગાઉને અંતરે છે.

(૩) બુઢાપુર—એ રેલ્વેસ્ટેશનની વજીક છે.

(૪) ઉનડપુર—કોટ્ટીની ઉત્તરે ૧૦ ગાઉ ઉપર રેલ્વે સ્ટેશન છે.

માઝીંદા મહાલ.

સીમા—ઉત્તર સિંધુનદી અને સેવજી વાલુકો પુર્વે સિંધુનદી, ઈક્ષણે કોટ્ટી વાલુકો અને પશ્ચિમે લક્ષ્મીના ડુંગરો છે.

એ મહાલ કરાચી જિલ્લાના કોટો સમગ્રવિચન માં આવેલ છે એ મહાલ ૬ તપામા વહેંચાયેલો છે. અને વસ્તી ૨૧૮૦૫ માણસની છે.

તપાનાં નામ.

(૧) માર્ઝીદા, (૨) લાખા, (૩) કાછી, (૪) સન, (૫) આમરી અને (૬) લક્કી.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર માર્ઝીદા છે. એ શહેર રેલ્વે સ્ટેશનની નજીક છે. તેમાં મુખ્યત્વાકારના બહલામાં મહાલકરી રહે છે. એમાં પોસ્ટ ઓફીસ તથા નિશાળ છે.

એ તાલુકામાં આવતાં બીજાં બાણીતાં ગામ.

(૧) આમરી—એ માર્ઝીદાનો ઉત્તરે ૧૦ ગાઉ અને સેવણની દક્ષિણે ૧૦ ગાઉ ઉપર રેલ્વે સ્ટેશનની નજીક આવેલું છે.

(૨) લક્કી—એ સિંધુ નદીના પશ્ચિમ કિનારા ઉપર રેલ્વે સ્ટેશન નજીક આવેલું છે.

(૩) ધારાતીર્થ—એ લક્કીથી ૨ માઈલ દુર છે; તેમાં ગરમ પાણીનાં ઝરણુ છે; ત્યાં દર વરસે મહા મહીનામાં શિવરાત્રી ઉપર મોટો મેળો ભરાય છે.

(૪) સન—એ સિંધુ નદીના કિનારા ઉપર રેલ્વે સ્ટેશનની પાસે આવેલાં છે. તે માર્ઝીદાથી ૧૧ માઈલ છેટે છે.

કોહીસ્તાન મહાલ.

સીમા—ઉત્તરે સેવણ તાલુકો પુર્વે કોટી, માર્ઝીદા

અને ઠાકાના તાલુકા, દક્ષિણે કુરાચી તાલુકો અને પશ્ચિમે ખીરથર પર્વત તથા કુરાંચી તાલુકો છે.

આ તાલુકો કુરાંચી જિલ્લાના કેપ્ટ્રી સબડિવિઝન માં આવેલ છે. એમાં ૧૮૪૮૩ માંજસની વસ્તી છે. એમાં તપા મુકરર કંલ્લા નથા. ત્યાં ફક્ત મહાલકરી રહે છે. જે અધું કામ કરે છે. આ તાલુકો ઘણું કરીને વરસાદ પાડવાથીજ આપાદ થાય છે. એમાં મુખ્ય શહેર થાણાખુલાખાન છે. તેમાં મહાલકરીને પોલીસનું થાણું રહેલ અને હોસ્પિટાલ વગેરે છે. એ તાલુકામાં હબ ભારન અને મલીરની નદીઓ આવડી છે.

મીરપુર ભઠોરા તાલુકો.

સીમા— ઉત્તરે સિંધુનદી, પૂર્વે ગુની તાલુકો, દક્ષિણે ભાતિ અને મુળવલ તાલુકો અને પશ્ચિમે મુળવલ તાલુકો તથા સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો કુરાંચી જિલ્લાના શાહખંદર સબડિવિઝનમાં આવેલ છે. એમાં ૩૮,૯૪૨ માંજસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૨ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

તપાનાં નામ.

(૧) આટલશાહ, (૨) ખનું, (૩) લાચકપુર, (૪) મંગીલધંગોગો, (૫) ધરો, (૬) અરારો, (૭) મીરપુર ભઠોરો, (૮) જહોક, (૯) ભુણેભણી, (૧૦) દામરી, (૧૧) આમરા, (૧૨) મોજરી.

આ તાલુકામાં પીંજરી, ગંજખખખર, ફતેવાહ અને મહમુદવાહ છે.

આ તાલુકામાં **મીરપુર** ભઠેરા મુખ્ય શહેર છે. એ શહેર કુતે નામે વહા ઉપર બેલા અને ટન્ડામહમદ ખાનની વચ્ચેના રસ્તા ઉપર છે. એ સુબવલની ઈશાને ૧૩ માઈલ અને મુગલલીમની ઉતરે ૨૬ માઈલ દુર આવેલું છે. એ સિવાય જહોક અને ખોરવાહ ગામેના પણ ખુશકીના રસ્તા છે. એમાં મુખ્યત્વારકારની આપ્રીસ મુસાફરખાનું, જડજની કોર્ટ, પોલીસનું યાલું, પોસ્ટ આફીસ, હોસ્પીટલ, સ્કુલ વગેરે છે, આ શહેરમાં સંઘાડાનું અને રંગનું કામ સારું થાય છે.

એ તાલુકામાં આવેલા જાણીતાં ગામ.

(૧) જોક—એણાં દર વરસે સફર માસમાં શાહાઅનાયતઅલી સુપ્રીનો મેળો ભરાય છે.

(૨) શાહકપુર—એમાં દર વરસે અમીરખીરનો મેળો ભરાય છે.

(૩) દરૌ—મીરપુરની વાયવ્યે ૮ માઈલ પર પીંજ રીવાહ ઉપર છે.

તાલુકો સુબવલ.

સીમા—ઉતરે, મીરપુર બઠોરા તાલુકો અને સિધુનદી, પુર્વે મીરપુર બઠોરા તાલુકો, દક્ષિણે જાતિ તાલુકો અને પશ્ચિમે સિધુ નદી છે.

આ તાલુકો કરાંચી જિલ્લાના શાહખંદર સબડિવિઝનમાં આવેલ છે; એમાં ૩૪,૬૫૬ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૨ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

તપાનાં નામ.

- (૧) રાંધા, (૨) લધાખો, (૩) મુરાધપુર (૪) પિનિલધો,
(૫) બેસો, (૬) મીરાનપુર, (૭) સુખવલ, (૮) વલ્હર,
* (૯) મીરઝાંસગારી, (૧૦) ગુલમહેર (૧૧) ખારીયું અને
(૧૨) ચાર.

આ તાલુકામાં પીંજરી અને મહમુદો વગેરે
વાહા છે

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર સુખવલ છે. તેમાં મુખત્યાર-
કાર ને પોલીસનું થાણું અને મુસાફરખાતું છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) કોટ આસમન, (૨) બેસો, (૩) સુખપુર વગેરે
ગામો જાણીતાં છે.

જાતિ તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે સુખવલ, મીરપુર, બઠોરા અને ગુની
તાલુકા પુર્વે બદીના તાલુકો અને કમ્બીનું રાણુ
દક્ષિણે અરબી સમુદ્ર અને પશ્ચિમે શાહુખંદર તાલુકો છે.

આ તાલુકો કરાંચી જિલ્લાના શાહુખંદર સબડિવિઝનમાં
છે. એમાં ૩૫૮૪૭ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૦ તપાઓ-
માં વહેંચાયેલો છે.

તપાનાં નામ.

- (૧) મનારકી, (૨) મહાદીપુર, (૩) મરહોબુલાખાન,
[૪] કેઠી, (૫) દાબો, (૬) ટંગો, (૭) શી.બંદા,
(૮) મુગલલીમ. (૯) શાહુકપુર અને (૧૦) મુલાન.

આ તાલુકાસા ગુંગડો, ગાદાખ, શેહરખાન, સિંધ અને મીરઝાવાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર જાતિ છે. એમાં નિશાળ, પોલીસનું થાણું અને પોસ્ટ ઓફીસ છે. એ શહેરમાં ઉનના કામગી સારા થાય છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં મોટા ગામ.

(૧) મુગલલીમ—એ શહેરમાં દરવરસે ફાગણ મહિનામાં શાહ મુગલલીમનો મોટો મેળો ભરાય છે.

આ શહેર ગુંગડા નામની નહેર ઉપર છે. એની દક્ષિણે સુમારે ૧ ગાઉ દૂર એક મોટો બંધ બાંધેલો છે. મીરપુર લાહોરાથી ૨૬ માઇલ અને શાહબંદરથી ૩૦ માઇલ નૈઋત્યે તથા બેલાના ગામથી ૩૩ માઇલ વાવ્ય કાણુ એ આવેલું છે આ બંધાં ખુશીના માર્ગથી સાથે જોડાયેલાં છે. સિંધ માથી ૬૨૭ તરફ જવાના રસ્તા ઉપર લખપતથી ૪૮ માઇલ દૂર એ શહેર છે. લખપતથી સુમારે ૬ માઇલ ઉપર આવેલા નારાયણસરની જગા માટે જનારા હજારો તીર્થવાસાઓ આ રસ્તે થઈને જાય છે. એમ કહેવાય છે. કે મુગલ અને લીમ નામના બાપ દીકરાના મરણથી જગ્યાની યાદગીરિ માટે એ શહેરનું નામ મુગલલીમ પડ્યું છે એ શહેરમાં જાતિનો સુખ્ત્યારકાર રાહ છે. તેમાં પોલીસનું થાણું, પોસ્ટ ઓફીસ અને નિશાળ વગેરે છે.

શાહબંદર તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે સિંધુનદી અને જાતિ તાલુકો, પૂર્વે જાતિ તાલુકો, દક્ષિણે અરબી સમુદ્ર અને પશ્ચિમે સિંધુનદી છે.

આ તાલુકો કરાંચી જિલ્લાના શાહમંદર સર્ખાડીવ
 બનમાં આવેલો છે. એમાં ૩૨,૭૨૩ માણસની વસ્તી
 છે. એમાં કોરી, પીંજરી, માલ અને મુટાણીના ફાટાઓ
 આવેલા છે. કચ્છ અને સિંધની વચ્ચેમાં કોરી, એ
 કુદરતિ સીમાટારૂપે આવી ગઈ છે. એ તાલુકો ૧૦
 તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

તપાના નામ

(૧) બાબીહો, (૨) ભાગાણા, (૩) બુધધઝગી-
 યજો (૪) શાહમંદર, (૫) મગસી (૬) ગુંગાણી
 (૭) ચુહરજમાલો, (૮) જુંગોળભાણી. (૯) લાડીયું
 અને (૧૦) છછળનખાન.

એ તાલુકામાં કોરી, પીંજરી, મલહ ને

મુટની ફાટ છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર શાહમંદર છે. શાહમંદર
 એટલે શાહનું મંદર. એ નામ પાડવાનું કારણ એ છે કે
 ત્યાં મીરાનાં ૧૫ વડાણ રહેતા હતાં એ શહેરમાં નિશાળ
 ને દપાલ આપ્રીસ છે. અગાઉ ત્યાં મુખત્યારકારી અને
 પોલીસનું થાણું રહેતું હતું પણ હાલમાં ત્યાંથી કાઢી નાખી
 લાંડીમાં રાખવામાં આવ્યું છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) લાડી—એમાં દર વરસે ચૈત્ર મહીનામાં શાહયજીકનો
 મેળો ભરાય છે.

(૨) ચાંદુરજમાલી- એ પણ બણીતું ગામ છે.

હેદ્રાબાદ જિલ્લો-

સીમા—ઉત્તરે નવાબશાહ જિલ્લો, પૂર્વે નવાબશાહ અને શરપારક જિલ્લો, દક્ષિણે કચ્છનું રજ અને પાંચમે સિંધુનદી છે.

એ જિલ્લાની વસ્તી ૬,૧૨,૦૩૬ માણસની છે. એમાં ઘણી નહેરો હોવાથી પક સારો થય છે. તેમાં મુખ્ય ખાજરીની પેદાશ છે. ખરીફ પાકમાં ડાંગર, જુવાર, ખાજરા અને રૂ તથા રી પકમાં ઘઉં, કંઠોળ અને તમાકુ વગેરે થાય છે. એ જિલ્લાનો કેટલોક ભાગ સપાટ છે; તેમાં ખારી ઉજડ જમીન છે. એક માટું જંગલ પણ આ જિલ્લામાં છે. તેનાં લાકડા તથા કોયલા બહાર મોકલવામાં આવે છે, કાંરીગરીને માટે આખા સિંધમાં હેદ્રાબાદ જિલ્લો બહુ પ્રખ્યાત છે. એની શેતરંજીઓ, રેશમી અને સુતરાઉ કાપડ, મીનાકારીના માટીનાં વાસણ કે જેને કાસીના વાસણ કહે છે તે, સંઘાટે ઉતારેલી લાકડાની રંગબેરંગી ડામલીઓ, હીર અને કચ્છનું ભરત કામ તથા ચામડાની વસ્તુઓ બહુ વખણાય છે.

આ જિલ્લાનો રેવન્યુ અમલદાર કે ડિસ્ટ્રિક્ટ માજિસ્ટ્રેટ કલેક્ટર સાહેબ છે. તેના તાબામાં સર્જાડિવિઝનોને માટે આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટરો કે ડેપુટી કલેક્ટરો અને એક હજુર ડેપુટી કલેક્ટર ખજાનાને માટે રહે છે. ડેપુટી કલેક્ટરોના તાબામાં તાલુકાની દેખરેખ રાખવા માટે ૭ મુખત્યારકારો રાખવામાં આવેલાં છે.

આ જિલ્લાના ૨ સબડિવિઝન પાડેલા છે અને તેમાં અઘા મળીને ૭ તાલુકા છે.

એ જિલ્લાના સબડિવિઝનનાં નામ

(૧) હાલ્લા સબડિવિઝન (૨) ટન્ડા સબડિવિઝન.

હાલ્લા સબડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાનાં નામ.

[૧] હેદ્રાગાહ, [૨] ટન્ડા અલાયાર અને [૩] હાલ્લા ટન્ડા સબડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાના નામ.

[૧] ગુનો, [૨] બદીના, [૩] ટન્ડાગાગા, [૪] દેરા મોહબદ.

હેદ્રાગાહ તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે હાલ્લા તાલુકો, પૂર્વે ટન્ડા અલાયાર અને ડેરામહોળતના તાલુકો, દક્ષિણે ગુનો તાલુકો અને પશ્ચિમે સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો હેદ્રાગાહ જિલ્લાના હાલ્લા સબડિવિઝનમાં આવેલ છે; એમાં ૧૪૮૪૫૭ માલુસનો વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૫ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

આ તાલુકામાં કુલેલીફાટ, અમામ, ઓખર, ધાધરો અને સરફરાજ વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર હુમદાગાહ છે. એ સિંધુ નદીથી ૩ માઇલ દુર પૂર્વે કાંઠે આવેલું છે. મીરાના વખતમાં એ રાજ્યગાદીનું શહેર હતું; તેમાં ગુલામશાહ કંદહોરાએ ઇ. સ. ૧૭૭૮ માં બંધાવેલો મોટો પ્રખ્યાત કિલ્લો છે. તેની આંદર હાજી સરકારે એક મોટું તળાવ બંધાવ્યું છે, સિંધુ નદીમાંથી

ગીધુમંદર થઇને વરાળયંત્રની મદદથી એ તળાવમાં નળવાટે પાણી આવે છે. અને ત્યાંથી નળવાટે આખા હૈદ્રાબાદ સહેરમ પાણી પુરું પડવામાં આવે છે એ કિલ્લાથી મારકીટ સુધી સીધી અને સાંકડી બજાર છે. સેન્ટ્રલ જેલ, મીરસોકોના કબ્રસ્તાની જગાઓ શિક્ષકોને તૈયાર કરવાની મેસ્ટ્રેનિંગ કોલેજ અને ક્ષિમેલ ટ્રેનીંગ કોલેજ, એમિકલ્ચર સ્કુલ, અને ડાક્ટરનું કામ શીખવાની મેડિકલ સ્કુલ, હાઇસ્કુલ, સિવિલ-હોસ્પિટલ વગેરે જોવાલાયક જગાઓ ધણી છે. હૈદ્રાબાદ એ રેલ્વેનું મોટું જંકશન છે. ત્યાંથી રેલ્વેના એક ફાંટો કેટ્ટી થઇને કરાંચી તરફ ખીજે ફાંટો ફેરી થઇને પંખજ તરફ અને ત્રીજો ફાંટો માન્વાડ થઇને મુંબઇ તરફ જાય છે મારવાડ તરફ જનારી આગગાડી નાના પાટા ઉપર ચાલે છે. અને તેનું કદ નોર્થવેસ્ટર્ન રેલ્વે કરતાં નાનું છે. આગળ કરાંચ થી હૈદ્રાબાદ જનારા માણસો કેટ્ટીથી સિંધુ નદીમાં ચલતી આગબેટમાં બેસી હૈદ્રાબાદથી ૩ માઇલ દુર આવેલા ગીધુમંદરે ઉતરતાં અને ત્યાંથી પુરકી રસ્તે હૈદ્રાબાદ તરફ જતાં. પણ હાલમાં કેટ્ટી અને ગીધુમંદર વચ્ચે સિંધુ નદી ઉપર કર્જનખોજ નામે પૂલ બાંધેલો હોવાથી તેની ઉપર રેલ્વે તથા માણસો વગેરે સહેલથી આવજા કરી શકે છે.

ગીધુ મંદરપર વરશમાં ચાર મેળા લગાય છે તેમાં એક ચેત્ર સુદિ બીજનેા જેને ચેટોચંદનેા મેળો કહે છે તે અને બીજા મહા વદિ ૧૪ નેા જેને શિવરાત્રીનેા મેળો કહે છે તે બે મુખ્ય છે. ગીધુમંદરમાં દીવાનાઓની હોસ્પિટલ છે. સિંધુ નદીમાં પણ નામે માછલાં બહુ થાય છે. ઘણા મચ્છીમારો મોટાં માટલાંપર બેસી નદીમાં એ માછલાં પકડવા જાય છે.

હૈદ્રાબાદ થકી ટેકરી ઉપર આવેલું છે તેની પાસેની ટેકરીઓને ગંજોટકર કહે છે તેમાં પીળી માટીની ખણી છે. એ ખાણોને મેટની ખાણો કહે છે. માણસો માથે ન્હાતામાં તથા લુગડાં ધેવાના ઉપયોગમાં એ મેટ વાવરે છે. હૈદ્રાબાદથી સુમાર ૧૦ ગાઉ દુર ખરકીનું ગામ છે. ત્યાં દરવરસે મોટો મેળો ભરાય છે. હિંદુઓ તેને શેખ ખરકીના બદલામાં રાખી વીરનો મેળો કહે છે. હૈદ્રાબાદથી ૬ માઈલ ઉત્તરે મિયાણી અને હાનાનાં ગામ છે, ત્યાં આગળ ઈ. સ. ૧૮૪૩ માં ઇંગ્રેજો અને મીરોની વચ્ચે જંગલોં યુદ્ધ થયાં હતાં જેનાં ઇંગ્રેજોએ વિજય મેળવ્યા પછી સિંધ તેમના કબજામાં આવ્યું છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) હુઝરી—એ હૈદ્રાબાદની અગિયોટી ૩ ગાઉ દુર છે.

(૨) ટન્ડાજમ—એ હૈદ્રાબાદથી ૮ માઈલ દુર રેલ્વેના રસ્તા ઉપર રેલ્વે સ્ટેશન નજીક છે. એ ગામ જામખાન ટાલપુરે વસાવ્યું હતું તેથી એને જામનો ટન્ડો કહે છે.

(૩) ટન્ડાકેશર—આ ગામ હૈદ્રાબાદની નેઝર કોણે સુમારે ૯ માઈલ દુર આવેલું છે.

(૪) ટન્ડાફઝલ—એ હૈદ્રાબાદથી ૭ ગાઉ દુર છે.

(૫) ટન્ડાહેદર—એ હૈદ્રાબાદથી ૩ માઈલ દુર છે.

ટન્ડા અન્નાયાર તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે શહેદાદપુર તાલુકો, પુર્વે મીરપુર-

ખાસ તાલુકો, દક્ષિણે દેરામહોમત તાલુકો

અને પશ્ચિમે હેદ્રાગાહ અને હાઝા તાલુકો છે.

આ તાલુકો હેદ્રાગાહ જિલ્લાના હાઝા સબડિવિઝનમાં આવેલ છે. એમાં ૬૬,૪૦૯ માણસી વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૫ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં સરકારી નસીર અને ગેલુ વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર ટન્ડાઅન્નાયાર છે. એ મીર ફતેહખાન ટાકપુરના શીકરા મીર અન્નાયારે વખતોવખત હવું, તે ઉપર તે તેનું એ નામ પડ્યું છે. એ શહેર હેદ્રાગાહની પુર્વે ૨૪ માઈલ દુર રેલવેના સ્તા ઉપર રેલવે સ્ટેશનની નજીક છે. હાઝાની અગ્નિકોણે દર માઈલ દુર એ શહેર છે. હેદ્રાગાહ, મીરપુરખાસ, હાઝા ટન્ડાઆહમ, નસરપુર ગોરચાણી અને ખોખર વગેરે ગામો જોડે પણ ખુશ્કીના રસ્તાથી એ જોડાયેલું છે. એ શહેરમાં મુખત્યાન્કારની ઓફીસ, પોસ્ટ અને તાર ઓફીસ મુસાફરખાનું અને સરકારી વગેરે મુખ્ય છે. ખાંડ, હાથી, હાંત, અનાજ, કપાસ, તેલ અને ધીને મુખ્ય વેપાર એ શહેરમાં આવે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) બુકેરા—એ ગામ ટન્ડા અન્નાયારથી ૬ માઈલ દુર આવેલું છે. ત્યાં પીરોની ઘણી કબરો હોવાથી દરવરસે મંજો ભર્ય છે, ઉદેરાલાલ અહીં પ્રગટ થયા હતા.

(૨) ખોખર-એ ગામ હાલની અગ્નિકોણે ૧૦ ગાઉ દુર છે. એ ગામ બહાદુરખાન ખોખરે વસાવેલું હાવાથી તેનું એ નામ પડ્યું છે.

(૩) નસરપુર-એ ગામ ટંદા અલાયારની વાચન્ય કોણે ૪ ગાઉ દુર છે. એમાં ગરમ શેત્રંજીઓ, મુસીઓ નાડાં, ચાદરો વગેરે વણકરનું કામ સારૂ થાય છે. અને માટીનાં મીનાકારીનાં વાસણ પણ સારાં બને છે. ત્યાં મહમદશાહનો મેળો ભરાય છે.

હાલી તાલુકો.

સીમા-ઉત્તર સકરંડ તાલુકો, પુર્વે શહેદાદપુર અને અઝાયાર તાલુકો, દક્ષિણે હેદ્રામાફ તાલુકો અને પશ્ચિમે સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો હેદ્રાઆદ જિલ્લાના હાલી સબડિવિઝન માં આવેલો છે એમાં ૧,૦૫,૩૫૭ માણસની વસ્તી છે એ તાલુકો ૧૭ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે એમાં પાપડખાર ધણો થાય છે.

એ તાલુકામા મારખ, માંઘડો કલ્યાણ ગોલુ નસીર અને સરફરાજ વગેરે વાહી છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર નવાહાલા છે, એમાં માટીનું મીનાકારી કામ, લાકડાનું કામ જેને હાલા પાટરી કરીને કહે છે તે, મુસીઓ અને રંગબેરંગી ચાદરો વગેરે માં થાય છે. એ શહેરમાં મુખત્યાગકારી જડજલી હેદ્રા, પ્રેસ્ટ અને વારઓપ્રીસ, રકુલ, પોલીસનું મથક,

હોસ્પીટલ વગેરે છે. ઘોટાણા શહેરપુર અને ઢંડા આદ્ય સથે ખુરદીના રસ્તાથી એ બેઠાયલું છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) જુનાહાલા.

(૨) ખનોડ—એમાં હામડીએના ગંજ, અને હિરોળા ખાટ વગેરે અને છે.

(૩) જહીની—એ ગામ રેલ્વે સ્ટેશનની નજદીક આવેલું છે. એમાં ફરવરસે આસો અને ચૈત્રશુદી બીજને દિવસે ઉટરાલાતને મોટો મેળો ભગાય છે એ મેળામાં લાખો માણસો આવે છે અને લાખો રૂપીયાનો માત્ર વેચાપ છે.

(૪) ખુદાખાદ, (૫) અજનશાહા, (૬) બટ શાહા, (૭) ઘોટાણા, (૮) મટિયારી, (૯) ખોખર ખંડો. (૧૦) સેમટિ.

ગુની તાલુકો.

સીમા—ઉતરે હેદ્ર ખાદ તાલુકો, પુર્વે બદીના અને હેરામોખતના તાલુકો, દક્ષિણે ભલિ તાલુકો અને પશ્ચિમે મીરપુર બઢોરા તથા સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો હેદ્રાખાદ જિલ્લાના ઢંડા, સમઠિનિજન સમાં આવેલો છે. એમાં ૯૧,૩૬૬ માણસની વસ્તી છે, એ તાલુકો ૨૫ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં ગુની, ગાજ, અલીબર, હશનઅલી,
ખેરવાડા અને મુલચંદ વાડા છે

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર ટન્ડામહમદખાનના છે.
એ શહેર મીર મહમદખાન ટાલાપુરે વસાવ્યું છે. તેથી
એનું એ નામ પડ્યું છે. એ શહેર હેદ્રાબાદનો દક્ષિણે
સુમારે ૨૨ માઈલ દુર છે, એમાં મુખત્યારકારી, જહ-
જનો કોર્ટ, હોસ્પિટલ, પોસ્ટ ઓફીસ, સ્કુલ અને
પોલીસનું ઘણું છે. એ શહેરમાં બગીચા ઘણા છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) કત્યાર, (૨) ખોતવહ, એમાં સફેદ ચેખા
સાંત થાય છે.

(૩) સૈયદપુર, (૪) છુક્કરી એમાં દર વરસે શાહ
કરીમનો મેળો ભરાય છે.

બહીનાં તાલુકો.

સીમા—ટન્ડામાગા તાલુકો, પુર્વે હીપકા અને
ટન્ડામાગાના તાલુકો, દક્ષિણે કચ્છનું
રાણુ અને પશ્ચિમે ગુનો તાલુકો છે.

આ તાલુકો હેદ્રાબાદ જિલ્લાના ટન્ડા સબડિવિઝનમાં
આવેલો છે. એમાં ૮૩૬૮૫ માગસની વસતી છે. એ
તાલુકો ૨૪ તપામાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં ગુનો, મોર અને નુર વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર જહીના છે એ હેદરાબાદથી ૬૨, અને ટંડામહમદખાનથી ૪૧ માઈલ દુર છે એમાં સુખત્યારકારની એપ્રીસ, પેઢીસનું ઘણું, પેસ્ટ એપ્રીસ, અને રકુલ્લ વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

[૧] તઝાર [૨] નધે શહેર.

ટંડાબાગ તાલુકો.

સીમા—ઉતરે ડેરમે ખત તાલુકા પુર્વે ઉમરકોટ અને હોપકાના તાલુકા અને દક્ષિણે તથા પશ્ચિમે જહીના તાલુકા છે.

આ તાલુકો હેદરાબાદ જિલ્લાના ટંડા સર્કલવિઝનમાં આવેલ છે. એમાં ૬૭૬૭૮ માનુસનો વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૭ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં ગુનો, ગુરચંદ, નસીર, માણેક સાધી અને અલીબરકારો વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર ટંડાબાગ છે. એ બાગાખાન ટાલપુરે વસાવ્યું હતું. એ શહેરમાં સુખત્યારકારો પેસ્ટ એપ્રીસ, પેઢીસનું ઘણું, રકુલ્લ અને સુસાફરખાનું વગેરે છે. ટંડામહમદખાન, હેદરાબાદ, ખે-પુર, જહીના, અને ટંડા વગેરે શહેરોની સાથે એ શહેર બુરકીના રસ્તાથી જોડાયેલું છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

[૧] રાંભુખાનાણી.

દોર મોખત તાલુકો.

સીમા—ઉત્તર ટંડા અક્ષાચાર અને મીરપુર ખાસના તાલુકા, પુર્વે જેમ્સઆબાદ તાલુકો દક્ષિણે ટંડાગાગા તાલુકો અને પશ્ચિમે ગુની અને હેદ્રાબાદ તાલુકા છે.

આ તાલુકો હેદ્રાબાદ જિલ્લાના ટંડા સમઠિવિઝનમાં આવેલ છે. એમાં ૪૬,૦૮૭ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૬ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં ગુની, ઇમામ, બગીર, મુઘથાંદ પીર અને અલીશર વગેરે વાદા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર માનડી છે. એમાં મુખત્યારકરી પોસ્ટ ઓફીસ, રકુલ અને પોલીસનું ઘાણું છે.

(૧) ટંડા ગુલામઅલી—એ ગામ મહમદખાનની પુર્વે ૨૦ માઈલ દુર છે. એમાં પોસ્ટ ઓફીસ છે.

નવાબરા હ જિલ્લો.

સીમા—ઉત્તરે હાઠકાણા જિલ્લો અને ખે.પુર પ્રંસથાન પુર્વે ખે.પુરપ્રંસથાન અને થરપારક જિલ્લો, દક્ષિણે થરપારક જિલ્લો અને હેદ્રાબાદ જિલ્લો અને પશ્ચિમ સિંધુ નદી છે.

એ જિલ્લાની વસ્તી ૪,૪૮,૪૭૮ માણસની છે. એમાં સરત, નવલખી, ડેમરો, અને હાહ વગેરે મોટી નહેરો ખાતરી પાક સારો થાય છે. ખાતરી પાકમાં ડાંગર, બાજરી, વગર, તેલીયાં બીયાં અને ૩ તથા સ્વી પેકમાં લઈ, કઠોળ

અને તાંબાકુ વગેરે થાય છે. આ જીલ્લો પણ કારીગરી અને પેદાશને માટે પ્રખ્યાત છે.

એ જિલ્લાના રેવન્યુ અમલદાર કે ડિસ્ટ્રિક્ટ માંજ-
ટ્રેટ કલેક્ટર માહેમ છે તેમના તાબામાં સખાડિવિઝનો
ને માટે ૨ આશિરટ કલેક્ટરો કે ડેપુટી કલેક્ટરો
અને ૧ હબ્બુર ડેપુટી કલેક્ટર ખબનાને માટે ગ્રહે છે.
ડેપુટી કલેક્ટરોના તાબામાં તાલુકાની દખરેખ રાખવા
માટે ૧૦ મુખત્યારકારો રાખવામાં આવેલા છે.

એ જિલ્લાના સખાડિવિઝનનાં નામ.

(૧) નૌશેરા સખાડિવિઝન, (૨) નસરત સખાડિવિઝન

નૌશેરા સખાડિવિઝનનાં તાલુકા

(૧) કાડિઆરો, (૨) નૌશેરો ફઘરોઝ, (૩) મોરો,

(૪) સકરંદ.

નસરત સખાડિવિઝનના તાલુકા

(૧) નસરત, (૨) શહેદાદપુર (૩) સંજેરો

કાડિઆરા તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે અને પુર્વે ખેરપુર સંસ્થાન, દક્ષિણે
નૌશેરો ફઘરોઝ તાલુકો અને પશ્ચિમે સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો હેદ્રાગાહ જિલ્લાના નૌશેરો સખાડિવિઝન
માં આવેલો છે. એમાં ૬૫,૦૭૫ માણસની વસ્તી છે એ
તાલુકો ૧૨ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં નસરત વાહો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર કંડીઆરો છે. એમાં મુખ્યત્વાકારી. પોસ્ટ ઓફીસ, હુન્નરીશાળા અને મુસાફરખાનું વગેરે છે. એમાં સાદા દેરી કાગળ બને છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) જેઠાણી, (૨) ખાનવદણ, (૩) મહરખપુર અને (૪) મહમદપુર તેમજ.

નોશેરો કંઈરોજ તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે કંડીઆરી તાલુકો, પૂર્વે ખેરપુર સંસ્થાન, દક્ષિણે મોરા તાલુકો અને પશ્ચિમે સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો નવાબશાહ જિલ્લાના નોશેરા સબડિવિઝનમાં આવેલ છે. એમાં ૧,૦૧,૩૧૪ ચાલુસત્તી વસતી છે એ તાલુકો ૨૦ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં નસરત, નવલખી, બાંગ, પેરોજ અને ધાધ વગેરે વાહ છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર નોશેરોકેરોજ છે. એ રેલ્વેનું સ્ટેશન છે. ત્યાંથી મોરા, મુક્તી, મહીઆણી અને પટ્ટધન તરફ પગપરતે જવાય છે. એ શહેરમાં મુખ્યત્વાકારી સબોફિસેર જડજની કોર્ટ, પોસ્ટ ઓફીસ અને પોલીસનું થાણું વગેરે છે. એમાં રંગબેરંગી કાંઠનીઓ અને મરમ રોઝાંઓ બને છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) અખર, (૨) જાનિયા, (૩) દરખુલો, (૪) ખાલીમડુ, (૫) કાંઠાણી, (૬) મહમદ, (૭) બાગોદેરો, (૮) પટ્ટધન એ એક મોટું રેલ્વે સ્ટેશન છે.

મેરો તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે નૌશેરા, કુંદરોઝ તાલુકો, પુર્વે ખેર-
પુર સંસ્થાન અને સકરંદ તાલુકો, દક્ષિણે
સકરંદ તાલુકો અને પશ્ચિમે સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો નવાખરાહ જિલ્લાના નૌશેરા સબડિ-
વિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૬૧,૦૬૨ માણસની વસ્તી
છે. એ તાલુકો ૧૨ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં ધાધ, મુરાહ અને પેરોઝ વગેરે
વાડા છે.

એ તાલુકાનું સુખ્ય શહેર મેરો છે. એ નૌશેરા
કુંદરોઝથી નૈઋત્યકોણે ૧૫ માઈલ દુર આવેલું છે. એમાં
સિંધી માણુ સારો અને છે. એ શહેરમાં સુખત્યાર-
કારી, રકુલ, પોશીસનું માણું, બોસ્ટ બોક્સીસ
અને સુઆફરખાનું વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં ગ્રીક્ષ બજારીતાં મામ-

[૧] દરસ, [૨] હોલતપુર, [૩] દેપારની,
[૪] તોહ અને [૫] ખેરદેસ.

સકરંદ તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે મેરો તાલુકો, પુર્વે ખેરપુર
સંસ્થાન, દક્ષિણે શહેરપુર અને કાંઠા તાલુકો
અને પશ્ચિમે સિંધુ નદી છે.

આ તાલુકો નવાખરાહ જિલ્લાના નૌશેરા સબ-

હિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૫૬,૭૫૯ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૨૪ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં મારખ, સુમારખ, રેન હરમરી અઝીખર અને સદારંગ વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર સકરંદ છે. એમાં મુખત્યારકારી, સ્કુલ, પોસ્ટ ઓફીસ, હોસ્પીટલ અને પોલીસનું થાણું છે. ત્યાંથી નવાબશાહા અને મહેરાબપુર તરફ પગ રસ્તે જવાય છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) શાહપુર એમાં એ ગામનો મહાલકરી રહે છે.

(૨) મહરાબપુર એ ગામ આગળ સિધુ નદીને સામે પાર જવા માટે હોડીઓ રાખવામાં આવે છે.

શહેદાદપુર તાલુકો

સીમા—-ઉત્તરે સકરંદ તાલુકો, પૂર્વે સાંઘડ તાલુકો દક્ષિણે ટન્ડાઅલાયાર તાલુકો અને પશ્ચિમે હાલા તાલુકો છે.

આ તાલુકો નવાબશાહ જિલ્લાના નસરત સબ-હિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૮૩,૩૯૪ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૬ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં મારખ, સાંઘડો, જામ વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર શહેદાદપુર છે. તે ખીર શહેદાદે વસાવ્યું હતું. એ જામ માહા ઉપર રેલ્વે સ્ટેશનની નજીક છે. મદશાહ, હાલા, સેયદઆબાદ,

સકરંદ, જોડ, નખીરાણી, અને ટંડાઆદમ સાથે ખુશ્કીના રસ્તાથી એ જોડાયલું છે. એમાં સુખત્યારકારી, પોસ્ટ ઓફીસ, સુસાફરખાનું, સ્કૂલ અને પોલીસનું થાણું છે.

એ તાલુકામાં અ.વે.નાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) આઠાણુઆદ — એ શહેઠાદપુરથી ૮ માઈલ દુર પ્રાચીન સમયનું નાશ પડે ગયેલું ગામ છે.

(૨) ખાકરનઝામાણી — એમાં તંગાકુ સારો થાય છે.

(૩) ખદરો — એ ગામ શહેઠાદપુરથી ૧૪ માઈલ દુર છે.

(૪) ખેરાની — એ ગામ શહેઠાદપુરથી ૧૦ માઈલ દુર છે.

(૫) ટંડા આદમ — આ મોટું વેપારનું મથક છે. તેમાં રેકોર્ડેન્ટ માજિસ્ટ્રેટની કોર્ટ તથા મ્યુનીસીપાલિટી છે.

નસરત તાલુકો.

સીમા — ઉત્તર ખેરપુર સંસ્થાન, અને મોરા તાલુકો, પુર્વે ખેરપુર સંસ્થાન, દક્ષિણે સહેઠાપુર અને સંજોરો એ તાલુકો અને પશ્ચિમે સકરંદ તાલુકો છે.

આ નવો તાલુકો સકરંદ અને મોરાના તાલુકાઓ-નાથી થોડો ભાગ લઈને બનાવેલો છે. એ નવાબશાહ જિલ્લાના નસરત સર્ગડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૧૭ તપા છે વસ્તી ૩૫,૬૮૧ માણસની છે.

આ તાલુકામાં ન સત્ત મુખ્ય વાહા છે. જેથી આ તાલુકાનું નામ નસરત પાડેલ છે. આ તાલુકામાં નવામ-શાહ મુખ્ય શહેર છે. એ રેલ્વે સ્ટેશન છે. એમાં કલેક્ટરી અને મુખત્યારકારની ઓફીસ અને પોલીસનું થાણું છે. જહજ અને રેઝીડન્ટ માજિસ્ટ્રેટની કોરટ છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

[૧] બુચેરી, [૨] ઠાકિર અને [૩] ખાંદી એ રેલ્વે સ્ટેશન છે.

સંજોરો તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે નસરત, પુર્વે સાંઘડ, દક્ષિણે મીર-પુરખાસ ને ટન્ટા અલાયાર અને પશ્ચિમે શહેદાદપુર તાલુકો છે.

એ તાલુકો નવામશાહ જિલ્લાના નસરત સબડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૪૫,૧૬૩ માણસની વસ્તી છે. એ ૨૦ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે. એ તાલુકામાં જમરાઉ અને શાહુ વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર સંજોરો છે. તેમાં માહમ-જતકારની કચેરી, પોસ્ટ ઓફીસ, પોલીસનું થાણું અને રકુલ છે.

લાડકાણા જિલ્લો.

સીમા—ઉત્તરે-ઉત્તર સત્તહ જિલ્લો, પુર્વે સખખર જિલ્લો, ખેરપુર સંસ્થાન તથા હેદ્દાબાદ જિલ્લો, દક્ષિણે કરાચી જિલ્લો અને પશ્ચિમે હાલા પર્વત અને ખીરથરના પહાડો છે.

એ જિલ્લાની વસ્તી ૬,૬૦,૮૭૬ માણસની છે. એમાં ગળી, અનાજ અને સરેહ ચોખા બહુ થાય છે. એ જિલ્લાના ચોખા બહુ વખણાય છે. એ જિલ્લામાં ખીરથર અને લક્ષ્મીના પહાડો આવેલા છે. તેમાં ઉંના પાણીનું ઝરણુ છે. મંછર નામે મોટું સરોવર અને સિંધુ નદીની નહેરો તથા પશ્ચિમ નજી આ જિલ્લામાં વહે છે. એ જિલ્લાની આબોહવા ગરમ અને ખુશક છે, ઉનાળા મા ગરમી ઘણી પડે છે. તેમજ શિયાળામાં ઠંડી ઘણી પડે છે.

આ જિલ્લાનો મોટો રૈવનજી અમલદાર કે ડિસ્ટ્રિક્ટ માજિસ્ટ્રેટ કલેક્ટર સાહેબ છે. તેના તાબામાં સખ ડિવિઝનોને માટે ૩ આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર કે ડેપુટી કલેક્ટરો અને એક હજુર ડેપુટી કલેક્ટર ખમનાને માટે રહે છે. ડેપુટી કલેક્ટરોના તાબામાં તાલુકાઓની ફખરેખ રાખવા માટે ૧૧ સુખત્યારકારો રાખવામાં આવેલા છે.

આ જિલ્લાના ૪ સમડિવિઝન પાડેલા છે. અને તેમાં પ્રથા મળીને ૧૧ તાલુકા છે.

એ જિલ્લાના સખડિવિઝનનાં નામ

(૧) લાડકાણા સખડિવિઝન (૨) સ્તોદેરો સખડિવિઝન (૩) મેહુર સખડિવિઝન અને (૪) સેવણ સખડિવિઝન.

લાડકાણા સખડિવિઝનમાં આવેલાં તાલુકાનાં નામ.

[૧] લાડકાણા, [૨] લખહરીઆ [૩]
કંબર.

રતોદેરો સખડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાનાં નામ

[૧] રતોદેરો, [૨] મીરોખાન.

મેહર સખડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાનાં નામ

[૧] મેહર, [૨] નસીરખાદ [૩] કકર.

સેવણ સખડિવિઝનમાં આવેલાં તાલુકાનાં નામ

[૧] દાદુ, [૨] જોડી અને [૩] સેવણ.

લાડકાણા તાલુકો

સીમા—ક-તરે રતોદેરો તાલુકો પુર્વે સિંધુનદી
દક્ષિણે લખહરીઆ તાલુકો અને પશ્ચિમે
કંબર તાલુકો છે.

આ તાલુકો લાડકાણા જિલ્લાના લાડકાણા સખ-
ડિવિઝનમાં આવેલો છે. એનાં ૧,૦૦૭૯૮ માળમની
વસ્તી છે. એ તાલુકો ૨૭ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.
એ તાલુકામાં પશ્ચિમનાળો, ઘાર, જોરંગ વગેરે ઘણી
નહેરો આવેલી છે તેથી બહુ આમદાર.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર લાડકાણા છે. એમાં
જિલ્લાનો કૌન્ટર, હાજીર ડેપુટી કલેક્ટર, પોલીસ
સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ, સુપ્રત્યા કાર, સર્પોર્ડિનેટ જડજ
વગેરે અમલદારો રહ છે આ શહેરના રસ્તા ઉપર બેઉ
બાજુએ ઝાડ રોપેલાં છે ત્યાં એક મુનો કિલ્લો છે, તેમાં

ઘણા વખત સુધી હીવાનાઓની હોસ્પિટલ હતી, એ શહેરમાં એનાજનો વેપાર ઘણો ચાલે છે, કાંસાનાં વાસણો પણ ત્યાં સારાં થાય છે. એમાં હોસ્પિટલ, સ્કુલો, પોસ્ટ ઓફીસ, તાર ઓફીસ, વગેરે જેવા લાયક છે, લાડકાણાનું રેલ્વે સ્ટેશન પણ મોટું છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતા ગામ.

(૧) અઘાણી (૨) ઘોઘારા (૩) ખેરપુર-જેસા, (૪) ખત્રાદ. (૫) વકયાવાંગી અને (૬) વાલદા વગેરે.

લખદરીયા તાલુકો.

સીમા—ઉતરે લાડકાણા તાલુકો પુર્વે સિંધુનદી, દક્ષિણે સિંધુનદી, અને મેહર તાલુકો અને પશ્ચિમે નસીરાબાદ તાલુકો છે.

આ તાલુકો લાડકાણા જિલ્લાના લાડકાણા સબ-ડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૬૬,૬૮૧ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૯ તપામાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં પાશ્વમનાળો, ગીનશારી, નસીરાબાદ ટાલો અને મુંદર વગેરે ગાદા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર લખદરીયા છે. તેમાં મુખત્યારકારી, પોસ્ટ ઓફીસ, પોલીસનું થાણું તથા સ્કુલ વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) ચારેજ, (૨) ગેરેકા, અને (૩) માદ-બાહુ વગેરે.

કંબર તાલુકો.

સીમા—ઉતરે ઉતર સરહદ જિલ્લો અને શહેદા-
દપુર તાલુકો પુર્વે રતોદેરો અને લાડકા-
ણાના તાલુકો, દક્ષિણે નસીરાગાહ તાલુકો,
અને ખીરથરના પહાડ છે.

આ તાલુકો લાડકાણા જિલ્લાના લાડકાણા સબ-
ડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૯૧,૭૫૧ માણસની વસ્તી
છે. એ તાલુકો ૨૪ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં પુરશાહા, પુરદાતે, નુર, નોરંગ
વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર કંબર છે. તેમાં સુખત્યાર-
કારી, પોસ્ટ ઓફીસ, પોલીસનું થાણું અને સ્કુલ
વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ
(૧) બેગ, (૨) બઠી, (૩) ચજના, (૪) ગેમી-
દેરા, (૫) જીણોબ, (૬) મીઆણી વગેરે.

રતો દેરો તાલુકો.

સીમા—ઉતરે જેકગાગાહ તાલુકો પુર્વે નોશેરો
અબરો તાલુકો, દક્ષિણે લાડકાણા તાલુકો
અને પશ્ચિમે કંબર તાલુકો છે.

આ તાલુકો લાડકાણા જિલ્લાના રતોદેરો સબ-ડિ-
વિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૭૭,૬૮૮ માણસની વસ્તી
છે. એ તાલુકો ૨૦ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં સખખર, પુરખેરો, પુરખેરો અને નસરત વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર રતોદેરો છે એમાં મુખત્યારકારની ઓફીસ, પોસ્ટ ઓફીસ, સ્કુલ અને મુસાફરખાનું વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજા બાણીતાં ગામ.

[૧] બંગલદેરો [૨] ખેરોદેરો, [૩] નવોદેરો, [૪] પંજુઆરો અને [૬] શાહાનોગામ વગેરે.

મીરોખાન તાલુકો.

સીમા—ઉતરે શહેદાદપુર તાલુકો, પુર્વે રતોદેરો તાલુકો, દક્ષિણે લાડકાણા અને કંબર તાલુકો અને પશ્ચિમે કંબર અને શહેદાદપુર તાલુકો છે.

આ તાલુકો લાડકાણા જિલ્લાના રતોદેરો સખ-ડિવિઝનમાં આવેલો છે. કંબર, લાડકાણા, અને રતોદેરો એ તાલુકાઓમાંથી કેટલોક ભાગ લઈને આ તાલુકો ઇ. સ. ૧૯૧૨ માં બનાવવામાં આવ્યો છે. એમાં ધાર અને સખખર નહેરોની શાખાઓ છે. એ તાલુકામાં મુખ્ય શહેર મુખવલ અને મીરોખાન છે.

મેહર તાલુકો.

સીમા—ઉતરે નસીરાબાદ તાલુકો, પુર્વે લખહગીઆ તાલુકો અને સિંધુનદી, અને દક્ષિણે તથા પશ્ચિમે કંકર તાલુકો છે.

આ તાલુકો લાડકાણા જિલ્લાના મેહર સર્નાડવિઝ-
નમાં આવેલો છે. એમાં ૫૮,૨૨૧ માણસની વસ્તી છે એ
તાલુકો ૧૭ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં પશ્ચિમનારો, હામનાઉ અને કકોલ
વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર મેહર છે. એમાં મુખત્યા-
રકારી, ડેપુટી કલેક્ટરનો અંગલો પોલીસનું થાણું,
હોસ્પિટલ, સ્કુલ અને મુસાફરખાનું વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

[૧] મંગલો, [૨] થરનમોહજત વગેરે.

ગાહ તાલુકો

સીમા—ઉત્તરે કંબર તાલુકો, પુર્વે લખદરીયા
તાલુકો, દક્ષિણે મેહર તાલુકો અને પાશ્વર્મે
કંબર તાલુકો છે.

આ તાલુકો લાડકાણા જિલ્લાના મેહર સર્નાડવિઝ-
નમાં આવેલો છે એમાં ૫૭,૧૨૬ માણસની વસ્તી છે એ
તાલુકો ૧૭ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર નસીરાબાદ છે. એ મીર
નસીરખાન ટાલપુરે વસાવ્યું હતું. એમાં પોલીસનું
થાણું, મુસાફરખાનું અને સ્કુલ વગેરે છે.
પશુ મુખત્યારકારી વારાહ ગામમાં છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતા ગામ.

(૧) ગાજી કહાવર અને (૨) વગણુ વગેરે.

કકર તાલુકો.

સીમા—ઉતરે મેહર અને કંબર તાલુકો, પુર્વે દાદુ અને મેહ તાલુકો ઈક્ષિણે જોહી તાલુકો અને પશ્ચિમે ખીરથર પર્વત છે.

આ તાલુકો લાટકાણા જિલ્લાના મેહર સબડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૧૭,૨૪૪ માણસની વસ્તી છે. મે તાલુકો ૧૮ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં પશ્ચિમનારો કુદણ અને પરચદ ગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર કકર છે. એમાં પોલીસનું ઠાણ, મુસાફરખાનું અને સ્કુલ વગેરે છે; પણ મુખ્યત્યારકારની ઓફીસ, ખેરપુર નાથનશાહમાં આવેલી છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતા ગામ.

(૧) ખેરપુરનાથનશાહ! એમાં કકર તાલુકાનો મુખ્યત્યારકર રહે છે. (૨) રાહુજા અને (૩) પટગુલ મહમદ વગેરે છે.

દાદુ તાલુકો.

સીમા— ઉતરે કકર તાલુકો, પુર્વે સિંધુનદી, ઈક્ષિણે સેવાણ તાલુકો અને પશ્ચિમે જોહી તાલુકો છે.

આ તાલુકો લાટકાણા જિલ્લાના સેવાણ સબડિવિઝનમાં આવેલ છે. એમાં ૫૪,૬૭૭ માણસની વસ્તી છે એ તાલુકો ૧૬ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં પશ્ચિમનાળો નુરપુર, શિદ્ધ વગેરે વાહ છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર હાદુ છે. એ રેલ્વેનું મોટું સ્ટેશન છે એમાં મુખ્યધારકાનો, સ્કુલ, પોસ્ટ ઓફીસ, પોલીસનું થાણું અને મુસાફરખાનું અને રેઝીડન્ટ માળાસેટની કેરટ છે.

(૧) ખુદામાદ (૨) સીતા અને (૩) ફક્કા વગેરે.

જેહી તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે કકર તાલુકો, પુર્વે હાદુ અને સેવણ તાલુકો, દક્ષિણે સેવણ તાલુકો અને પશ્ચિમે ખીરથર પર્વત છે.

આ તાલુકો લાહકાણા જિલ્લાના સેવણ સબડિવિઝન માં આવેલો છે. એમાં ૫૦,૧૮૭ માણસની વસ્તી છે એ તાલુકો ૧૮ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં પશ્ચિમનાળો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર જેહી છે. એમાં મુખ્યધારકારી, પોસ્ટ ઓફીસ, પોલીસનું થાણું સ્કુલ અને મુસાફરખાનું વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) છિની, (૨) શાહહશણ, (૩) કુત્તણ, (૪) ગુલમ મહાદનું ગામ અને (૫) બહાવલપુર વગેરે.

સેવણ તાલુકો.

સીમા—ઉતરે હાદુ અને જોડી તાલુકા, પુર્વે ત્રિંધુનડી અને મર્જોદા તાલુકો, દક્ષિણે કોહીસ્તાન અને પશ્ચિમે ખિરથર પર્વત છે.

આ તાલુકો લઠકાણા જિલ્લાના સેવણ સબડિવિઝન માં આવેલો છે. એમાં ૫૨૬૦૩ માણસની વસ્તી છે.

એ તાલુકામાં પશ્ચિમનાળો, નુર, ધાનેસ્ટર શીકુ, અરલ નહેર ને મંછર સરોવર છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર સેવણ છે, એ ઘણું જીનું શહેર છે ત્યાં જ્યદ્દથના વખાનો એક જીગ કિસ્તો છે. અને લાલશાહખાજનો હરગાહ ત્યાં હરવરસે લાલશાહ ખાજનો મેળો ભરાય છે. તે ઉપર પદેશથી ઘણાં માણસો આવે છે. સેવણની નજદીક લક્ષ્મીના પહાડો છે, તેમાં જિના પાણીનું ઝરણુ છે. તેને ધારાતીર્થ કહે છે. ત્યાં હરવરસે મેળો ભરાય છે. એ પહાડને લગે ટોડો કહે છે. ત્યાં ઉનાળામાં બહુ સખ્ત ગરતી પડે છે. એ શહેરમાં મુખ્યત્વારકારી, પેસ્ટ અને તર એક્ષીન, સ્કુલો, સર્પોર્ડિનેટ જડજની કોલેજ અને હોસ્પિટલ વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) અ.ર.ઝો, (૨) લાન (૩) બુખક એનાં ગાત્રોઆ સારા થાય છે. (૪) જહાંગાર (૫) કરમપુર અને

(૬) ટલટી એ ગામ આગળ છે. સ. ૧૫૨૧ માં શાહખેગ એચુંને જામદેરેઝને હરાવ્યો હતો.

સખખર જિલ્લો

સીમા—ઉત્તરે ઉત્તર સરહદ જિલ્લો પુર્વે ભાવલપુર અને જેસલમીર, દક્ષિણે ખેપુર સંસ્થાન અને પશ્ચિમે લાડકાણાં તથા ઉત્તર સરહદ જિલ્લો છે.

આ જિલ્લાનો ઘણો ખરો પ્રદેશ સપાટ છે. તેમાં ઘણી નહેરો ખોદેલી છે તેથી પૂર આવે છે ત્યારે તમામ સ્થળે પાણી પ્રસરી વળે છે. અને અનાજ પુષ્કળ પાકે છે. ખરીફ પ.કમાં હાંગર અને જુવ ર થાય છે તેમાં જુવાર ઘણી વચારે પાકે છે. અને રબી પાકમાં ઘઉં, જવ, ચાણુ વગેરે થાય છે. ગળી પલ ઘણી નીપજે છે. એ જિલ્લાની હવા ગરમ અને ખુસ્ક છે. એમાં ૫૭૩-૧૩ માણસ ની વસ્તી છે.

આ જિલ્લાનો મોટો રેવન્યુ અમલદાર કે ડિસ્ટ્રિક્ટ-માનિસ્ટ્રેટ કલેક્ટર સાહેબ છે. ખેરપુર સંસ્થાન ઉપર દેખરેખ રાખનાર પોલિટિકલ એજન્ટ તરીકેનું કામ પણ એજ બજાવે છે. તેના તાબામાં ૨ ડેપુટી કલેક્ટરો, કે અસિસ્ટન્ટ કલેક્ટરો અને એક હુજુર ડેપુટી કલેક્ટર બજાનાને માટે રહે છે. ડેપુટી કલેક્ટરોના તાબામાં તાલુકાઓની દેખરેખ રાખવા માટે બધા મળીને ૭ મુખ-ત્યાગુરો રાખવામાં આવેલા છે.

આ જિલ્લાના ૨ સહઅધિવક્ત્રન ખડેલા છે અને તેમાં બધા મળીને ૮ તાલુકા છે.

એ જિલ્લાના સમઙ્કિવિઝનનાં નામ.

(૧) શિકારપુર સમઙ્કિવિઝન અને [૨] રૌરી સમઙ્કિવિઝન, [૩] મીરપુર સમઙ્કિવિઝન.

શિકારપુર સમઙ્કિવિઝનમાં આવેલા

તાલુકાનાં નામ.

[૧] શિકારપુર, [૨] સખખર, (૩) નોશહરો-અમરો.

રૌરી સમઙ્કિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાનાં નામ

(૧) રૌરી, (૨) ઘોટકી, (૩) પનો આકીશ.

મીરપુર સમઙ્કિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાનાં નામ

(૧) મીરપુર માથેતો, (૨) ઉમાવડો.

શિકારપુર તાલુકો.

સીમા—કરોડે કુલ તાલુકો, પુર્વે ઘોટકી તાલુકો, દક્ષિણે નોશહરો અમરો અને સખખરના તાલુકા અને પાશ્વમે જોકમાગાહ તાલુકો છે.

આ તાલુકો સખખર જિલ્લાના શિકારપુર સમઙ્કિવિઝનમાં છે. તેમાં ૧૧૮૬૧૪ માળ ૧૩ વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૭ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકા મ. રંશ, સિંધુ અને છોટામેગારી વાહ છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર શિકારપુર છે. એમાં મુખ્ય રકા, પોસ્ટ અને તાર ઓફિસ, હાઈસ્કૂલ,

સવિલ હેરિપદશ, સિંધી સ્કુલો અને જેવ વગેરે છે. એ રસ્તેનું મોટું સ્ટેશન છે. એને પડેલાં ખોરાસાનનો ભાગેળ કહેતા હતા. એમાં વેપાર સારો ચાલે છે. ત્યાંના રહેવાશી વેપારીઓ હોવાથી મોટી મોટી મુઆફગીઓ કરે છે. તેઓ ખુશનિમા છે. શિકરપુર એટલે શિકાર કરવાની જગા. આ શહેર આસપાસ ચોતરફ મઠ હતો તે હમણા ભાંગી તુટી ગયો છે, એ મઠને આઠ દરવાજા હતા, તેનાં નામો હમુશુધી શહેરના બુદ્ધા બુદ્ધા ભાગે ઉપર પડેલા છે. જેમકે (૧) ખીદરવાજો, ને શહરોદવાજો, કરન દરવાજો, વોગણું દવાજો, હાથી દવાજો, હજારી દરવાજો, સીંધી દરવાજો અને ખાનપુરી દરવાજો) ત્યાં ઉન જામાં બહુ તાપ પડે છે, ગાંઠે જીરો ઢાંકેલી છે. શહેરમાં હમેશા ધુળ ઘણી હોવાથી રસ્તામાં ઘાંસ પાથરવામાં આવે છે, જો ઘાંસ પાથરેલું ન હોય તો રસ્તામા ધુળ ઉડે. બલુચિસ્તાન અને અફઘાનિસ્તાન સથે ઘણાં વરસ થયાં જમરો વેપાર ચાલે છે, મોટે શિકરપુરના ધણા વેપારીઓ વરસોનાં વરસ ત્યાંજ ગાળે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીત. ગ મ.

(૧) હિમાચ, (૨) જમમ, (૩) ખ.નપુર, (૪) કોટ મુલ્તાન અને (૫) મીઆંસાહેબ વગેરે.

સખખર તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે શિકરપુર તાલુકો, પૂર્વે રોસ તાલુકો, દક્ષિણે િંધુનદી અને પાશ્વમે નેશહરો અમરો તાલુકો છે.

આ તાલુકો, સપ્તર્ષિ જિલ્લાના ચિત્તરપુર ડિવિઝન માં આવેલો છે. એમાં ૧૦૩૧૦૬ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૪ તપાસોમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં સપ્તર્ષિ, સિંધ અને ગરંગ વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર નવું સપ્તર્ષિ છે. એ સિંધુ નદીની જમણી બાજુએ આવેલ છે તેમાં મીર મોસુમ શાહનો મોટો મિનારો છે. તેના જેટલી ઉચી જમા સિંધમાં બીજે ક્યાંએ નથી. એ ૧૧ સામેના નત્રીના કાંઠા ઉપર રૌરી શહેર છે. આ બે શહેરની વચ્ચે નદીમાં બપ્તર્ષિ નામે બેટ છે. સપ્તર્ષિની રૌરી સુધી રેલવેના યોગે એ બપ્તર્ષિમાં થઈને એક મોટો પુલ બાંધ્યો છે. એ પુલને લેન-વડાઉન બાંધી કાઢે છે. મે નહીં જોવ. કાયદો છે. ત્યાંથી થોડે દુર સિંધુ નદીમાં સાંઘેરે નામે બેટ છે તે નહીં સુંદર છે. એ બેટમાં ઘણાક સાંધુ પુરેલાં છે. ત્યાં ૬૨ વરસે એળો બરાય છે. સપ્તર્ષિમાં કલેક્ટરી, ડિસ્ટ્રીક્ટ જલદાર કોર્ટ, સુપરવાઈઝરી, પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટની ઓફીસ, પોસ્ટ અને તાર ઓફીસ, સ્કુલો વગેરે છે. નવ સપ્તર્ષિની જુનું સપ્તર્ષિ ૧ માઈલ દુર છે. આ શહેર ૬ સ. ૧૮૪૨ માં ઇંગ્લેન્ડેને કરાંચા, ઠકુ અને રૌડરી ની સાથે મળેલું છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) આબાદ, (૨) બાગરજી, (૩) ચક, (૪) ગરીબદુશાહ, (૫) ગોઝરજી, (૬) લાખી, (૭) મારી, (૮) મીઆણી, (૯) રસ્ત અને (૧૦) વઝીરખાદ વગેરે.

નોશહરો અમરો તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે શિકા પુર તાલુકો, પૂર્વે સખખર તાલુકો, દક્ષિણે ત્રિધુનડી અને પશ્ચિમે રહે રેરો તાલુકો છે.

આ તાલુકો સખખર ત્રિવિજના શિકા-પુર સમઠિવિ-
ઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૭૫૬૮૩ માણસની વસ્તી છે.
એ તાલુકો ૨૭ તપાસોમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં લિંધ, સખખર મુગર અને ઘાંટે વગેરે
વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર ગરીયાસીન છે. એમાં
મુખત્યારકાગ, પોલીસનું ઘાણું અને રકુત્ર વગેરે છે.
એમાં તેડનો વેપાર બહુ થાય છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બહુતાં ગામ.

[૧] જહડી, [૨] અમરોની, [૩] ઢખણ,
[૪] ગેહીબ, [૫] કોટહામીય અને [૬] મહેલવગેરે.

રૌરી તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે શિકાપુર અને ઘોટકી તાલુકો,
પૂર્વે મીરપુરમાથેલો તાલુકો અને જોલહમોર,
દક્ષિણે ખેરપુર સંસ્થાન અને પશ્ચિમે ખેરપુર
સંસ્થાન તથા ત્રિધુનડી છે.

આ તાલુકો સખખર જિલ્લાના રૌરિ સમઠિવિઝનમાં
આવેલો છે. એમાં ૮૭,૬૪૨ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો

૧૨ તપામે માં વડે ચાલે છે. એ તાલુકાનાં રેડીના હાલા કેટલેક ઠેકાણે જવામાં આવે છે.

એ તાલુકાનાં પુર્વે નાળો અને અરૂર વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર રેડી છે, એ સખ મરની સામે સિંધુનદીને કામે કિનારે આવેલું છે. એ રેલ્વેનું મોટું સ્ટેશન છે. હેદ્રાનાદથા ઉપડેલી રેલ્વે (સિંધુનદીને પુર્વે) કિનારે થઇને રેડી આવે છે અને ત્યાંથી પંજાબ તરફ જાય છે એ ધણું જીનું શહેર છે, એ ટેકરી ઉપર વસેલું છે. સિંધુનદી હમેથાં આ ટેકરાની પાસે થઇનજ વડે છે. અહીં મુસલમાનાના પેગંમર સહમના બાંજી-મુનારકની અંદગી કરવાની જગા તથા પીરોની ધણી કનરો છે. એ શહેરમાં મુત્યારકાની, સબોર્ડનેટ જહજની કોર્ટ, પોસ્ટાસનું થાણું, પોસ્ટ અને તાર ઓફીસ તથા સ્કુલો છે. વળી અમાં જામડી મસ્જિદ અને ઇંદમાની મસ્જિદો છે, તેઓની બાંધણી ધણી બારી અને જોરા કાયક છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) અઝોડ, (૨) પનહરારો, (૩) પીરબો ગોઠ અને (૪) સંગરાર વગેરે.

ધોટકી તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે ભાવલપુર અને સિંધુનદી, પુર્વે મોનપુરમાથેલા વાલુકો, દક્ષિણે રેડી વાલુકો, અને પશ્ચિમે સિંધુનદી છે.

એ તાલુકો સખઅર જિલ્લાના રોડી સર્પાઈવઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૪૬,૭૮૭ માણસનો વસ્તી છે. એ તાલુકો ૨૦ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે. એ તાલુકાનો મલો ભાગ રેતાળ છે.

એ તાલુકામાં હુડો અને હીંગરો વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર ઘોટકી છે તે રેલ્વેસ્ટેશન છે. એમાં મુખ્યત્વાધિકારી, પોસ્ટઓફીસ, પોલીસનું થાણું અને રકુલ વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

[૧] આદલપુર અને [૨] ટન્ડાનજા તત વગેરે.

પનો ડીસ તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે ઘોટકી પુર્વે મીરપુર માયેલો, દક્ષિણે રોડી અને પશ્ચિમે સિધુતઢી છે.

આ તાલુકો સખઅર જિલ્લાના રોડી સર્પાઈવઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૪૫,૨૬૧ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૨ તપામાં વહેંચાયેલો છે. એમાં મેજર ફોરાઈ અને જાનબ વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર પનો ખાકીર છે તેમાં મુખ્યત્વાધિકારી ઓફીસ, પોસ્ટ, પોલીસનું થાણું અને રકુલ વગેરે છે.

મીરપુર માયેલો તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે હમાવરા ઘોટકીના તાલુકા, પુર્વે જોસલમીર, દક્ષિણે રોડી તાલુકો અને પશ્ચિમે ઘોટકી તાલુકો છે.

આ તાલુકો સપ્તર્ષિ જિલ્લાના રોરી સમીકિવિજનમાં આવેલો છે. એમાં ૫૧,૩૫૩ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૫ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે. એ તાલુકામાં ઘણું ઠેકાણું રેતીના ટેકરા જોવામાં આવે છે.

એ તાલુકામાં મહર, હહર, મસુ, અને હુદે વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર મીરપુર છે. તે રેલ્વે સ્ટેશન છે. એમાં મુખ્યત્વાધિકારી, મુસાફરખાનું, પોલીસનું થાણું, પોસ્ટ અને તાર ઓફીસ તથા સ્કુલ વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલા બીજા જાણીતાં ગામ.

(૧) પકાપતારી, (૨) ખાનપુર અને (૩) ઠેકરાટો વગેરે.

ઉબાવડા તાલુકો

સીમા—ઉતરે અને પુર્વે ભાવનપુર, દક્ષિણે મીરપુર માથેલા તાલુકો અને પશ્ચિમે થેટકી તાલુકો છે.

આ તાલુકો સપ્તર્ષિ જિલ્લાના રોરી સમીકિવિજનમાં આવેલો છે. એમાં ૪૬,૫૬૬ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૨ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે. એમાં ઘણું ઠેકાણું રેતીના હથડા જોવામાં આવે છે.

એ તાલુકામાં માહીદરહ અને મસુ વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર ઉબાવડા છે એમાં મુખ્યત્વાધિકારી, સ્કુલ, મુસાફરખાનું, પોલીસનું થાણું અને પોસ્ટઓફીસ વગેરે છે, એમાં ખેરપુરવાળા જામજમ પહા

હોનો રંમહોત્ર અને શેષમહમહની મમજીદ વગેરે ઈમારતો બેવા લાયક છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં બાણીતાં ગામ.

(૧) ખેરપુઃદહેરકી—એ રેલ્વેસ્ટેશન છે, (૨) રાંવતી, (૩) ખંભસ વગેરે.

થરપારક જિલ્લો.

આ જિલ્લો સિંધુની અગ્નિકોણે આવેલો છે.

સીમા—ઉતરે ખઈરપૂર સંસ્થાન, પુરે બેઘપુર દક્ષિણે કચ્છનુંગણુ અને પશ્ચિમે લઈદ્રાગાહ જિલ્લો છે

જિલ્લાનાં ઘણાં ભાગ રેતળ છે. એમાં વરસાદ બહુ થોડો પડે છે, તેથી તથા કેટલાક ભાગમાં નહેરો ન હોવાથી તેવે ઠેકણે પાણીની બહુ તંગસ પડે છે, કુવા બહુ ઉંડા હોય છે, અને માત્ર થોડા ઘણા વરસાદ ઉપર બધો આધાર રહે છે, તો પણ નારાડિવિઝનમાં પુરે નાળો, મીઠગઈ વાહા, જમરાડ વાહા, હમવ હા હેરતવાહા શેહેરાહ વાહા વગેરે નહેરો અને મખીનું સંગવ હોવાને વ્રાધે એ ભાગ આબાદ છે, અને ત્યાં નીપજ સારી થાય છે, એ સિવાય બીજા રેતળ ભાગમાં મુનાફરી કનારા એાનો નજરે દિવસના તડકાની વેળાએ દુરથી ઝાંઝવા [મુઝજળ] નો દેખાવ જણાય છે. એ જિલ્લામાં શિવળામાં સખ્ત થંડી અને ઉતળામાં સખ્ત ગમ્મી પડે છે. એ જિલ્લામાં અજના પાકમાં મુખ્ય બાજરીનો પાક છે

ઉનના કામળા, જાડાં લુગડાં અને પારકરી વાટકા વાટકી-
ઓનો હુન્નર ઘણો છે. મુખ્ય વેપાર ઘી, ઢારો અને
પાંપડીયા ખાતો છે. ઘણે ઠેકાણે નાગો વગેરે ઝેરી
જાનવરો અને ઘોરખર વગેરે જાનવરો જોવામાં આવે છે.
એ જિલ્લામાં ૪,૩૩,૩૯૮ માણસની વસ્તી છે, કોકો ઘી,
દુધ અને બાજરી ઉપર ઘણું કરીને પોતાનો ગુજારો
ચલાવે છે. એમાં મુખ્ય સોદા અને ખોસાની જાતો છે.
ભીલોની વસ્તી પણ ઘણી છે. તેમાંના ઘણા ચારો હાથ
છે. એ જિલ્લાની મુખ્ય ભાષા સિંધિ અને કચ્છી
ભાષાના મિશ્રણવાળી છે.

એ જિલ્લાનો મુખ્ય રેવન્યુ અમલદાર કલેક્ટર સાહેબ
છે. અને તેમનું મુખ્ય સ્થળ મીરપુર ખાસ છે. તેના
તાલાનાં ૩ ડેપુટી કલેક્ટરો કે આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટરોને
એક હજીર ડેપુટી કલેક્ટર ખાતો રહે છે.

એ જિલ્લો ૩ સબડિવિઝનમાં વહેંચાયેલો છે. અને
તેમાં બધા મળીને ૧૧ તાલુકા છે. તે દરેક તાલુકામાં
મુખ્યત્વાકાર રહે છે.

એ જિલ્લાના સબડિવિઝનનાં નામ.

(૧) નારો સબડિવિઝન અને (૨) થર સબડિવિઝન
અને (૩) મીરપુરખાસ સબડિવિઝન.

નારો સબડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાનાં નામ.

(૧) ઉમરકોટ, (૨) ખીપરા (૩) સાંઝડ,
(૪) પથંઝકા

થર સબડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાનાં નામ

(૧) મીઠી, (૨) હીપલા, (૩) છાછરા અને
(૪) નગરપારકર,

મીરપુરખાસ સબડિવિઝનમાં આવેલાં

તાલુકાનાં નામ.

(૧) મીરપુરખાસ, (૨) જેમ્સઆબાદ, (૩) ડીઓ.

ઉમરકોટ તાલુકો.

સીમા-ક-નરે ખીપરા તાલુકો, પુર્વે છાછરા તાલુકો,
દક્ષિણે મીઠી અને હીપલા તાલુકા અને
પશ્ચિમે જેમ્સઆબાદ તાલુકો છે.

આ તાલુકો થરપારકર જિલ્લાના નારા સબડિવિઝન-
માં આવેલો છે. એમાં ૫૧,૮૫૯ માલુસની વસ્તી છે.
એ તાલુકો ૧૩ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે. એ તાલુકામાં
પુર્વનાળો, છોર અને થર વગેરે વાહો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર ઉમરકોટ છે, એ ઉમર
મુમરાએ વાસાળ્યું હતું એ શહેર રહેલે અને ખુશીના
રસ્તાથી હેદ્રાબાદ સાથે જોડાયેલું છે. એ શહેરમાં ઇ. સ.
૧૫૪૨ માં નામદાર અકબર બાદશાહનો જન્મ થયો
હતો. હજી પલુ તે જગા ઉપર નિયાનીને માટે પથરા
ખોડેલા છે. એ શહેર ટાલપુરા પાસેથી ઇ. સ. ૧૮૪૩
માં ઇથેન્નેને મળ્યું છે. એમાં મુખત્યારકારી, સ્કુલો,
પોસ્ટ અને તાર ઓફીસ, પોલીસનું ઓફીસ વગેરે છે,

એ તાલુકામાં આવેલા બીજા બહુતા ગામ.

(૧) છોર, (૨) નબીસર વગેરે.

ખીપરા તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે ખઈરપુર સંસ્થાન, પુર્વે બેધપુર, દક્ષિણે ઉમરકોટ તાલુકો, અને પશ્ચિમે સાંધડ અને મીરપુર ખાસ તાલુકા છે.

એ તાલુકો થરપારકર જિલ્લાના નારા સબડિવિઝનમાં આવેલો છે, એમાં ૪૬,૧૭૧ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૫ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં પુર્વે નાળો, ખીપરો અને મીઠરાઉ વગેરે વાહા છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર ખીપરો છે. એમાં મુખ્યત્વા રકારી, પોસ્ટ ઓફીસ, પોલીસનું યાલું અને રેલ્વે છે. એમાં વણકરનું અને રંગવાનું કામ થતું થાય છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં બહુતાં ગામ.

(૧) ગુલામનબીશાહનું ગામ, (૨) સાદીપલી એ રેલ્વે સ્ટેશન છે. અને (૩) અકરી એ પણ રેલ્વે સ્ટેશન છે.

સાંધળ તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે ખેરપુર સંસ્થાન. પુર્વે અને દક્ષિણે ખીપરો તાલુકો વથા દક્ષિણે શહેઠાદપુર તાલુકો છે.

આ તાલુકો થરપારકર જિલ્લાના નારા સબડિવિઝન

માં આવેલો છે. એમાં ૩૧,૩૦૧ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૦ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં પુર્વ નાળો, મીઠરાઉ, ધમ અને હીરન વગેરે વાહા છે.

એમાં મળી સરોવર છે. એની ચોતરફ ઘાટુ જંગલ છે. તેમાં હુર જાતના લોકો રહેતા હતા.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર સાંઘડ છે એમાં મુખ્યત્વાકાર કરી, પોલીસનું થાણું, સ્કુલ, મુસાફરખાનું અને પોસ્ટઓફીસ વગેરે છે. એની નજીક મળીનું સરોવર છે. તેથી ડાંસ ઘણું થાય છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં જાણીતાં ગામ.

૧) જોડા વગેર.

જેમ્સાબાદ તાલુકો

સીમા—ઉત્તરે ખીપરો તાલુકો, પુર્વે અને દક્ષિણે ઉમરકોટ તાલુકો તથા પશ્ચિમે મીરપુરખાસ અને હેરામહોબતના તાલુકા છે.

આ તાલુકો થરપારકર જીલ્લાના મીરપુરખાસ મહાલવિઝનમાં આવેલો છે. અને આગળ સામાંદા તાલુકો કહેતા પરંતુ સિંધના માજી કમીશનર જેમ્સ સાફળી યાદગીરી માટે હાલમાં તેનું નામ જેમ્સાબાદ તાલુકો પાડ્યું છે. એમાં ૩૬,૭૦૭ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૬ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં જમરાઉ અને પુનાળું વગેરે વાહા છે.

આ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર જેમ્સાબાદ છે. એમાં મુખ્યત્વારકારી, પોલીસનું થાણું, પોસ્ટ ઓફીસ અને સ્કુલ વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગ્રામ.

(૧) જહદો, (૨) ડેંગાણી, એ રેલ્વે સ્ટેશન છે.

પીથુંચરો તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે ખીપરો તાલુકો પૂર્વે અને દક્ષિણે ઉમરકોટ તાલુકો, અને પશ્ચિમે જેમ્સાબાદ તાલુકો છે.

એ તાલુકો થરપારકર જિલ્લાના નારા સમઠિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૩૫,૫૩૭ માણસની વસ્તી છે એ તાલુકો ૧૬ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે. એમાં મીઠરાઉ, હેરલ અને ઢોરોનારો વગેરે વાહા છે.

એમાં મુખ્ય શહેર સામારો છે. તેમાં મહમદતઘાર ની કચેરી, પોસ્ટ ઓફીસ ને પોલીસનું થાણું છે.

મીઠી તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે છાછગા અને ઉમરકોટ તાલુકો, પૂર્વે નગરપારકર તાલુકો, દક્ષિણે કચ્છનું રણ અને પશ્ચિમે દીપલા તાલુકો છે.

આ તાલુકો થરપારકર જિલ્લાના થર ડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૪૧,૪૭૨ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર મીઠી છે. એમાં મુખ્યત્વારકારી, પોલીસનું થાણું, પોસ્ટ ઓફીસ અને સ્કુલ વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલા બીજાં જાણીતાં ગામ.
(૧) અસલામકોટ, વગેરે.

હીપલો તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે જોમ્સાબાદ, ટન્ડા બાગા અને મીઠી તાલુકા, પુર્વે મીઠી તાલુકો, દક્ષિણે કછરનું રણ અને પશ્ચિમે બદીના તથા ટન્ડા બાગા તાલુકા છે.

આ તાલુકો થરપારકર જિલ્લાના થર સબડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૨૫,૬૬૯ માણસનો વસ્તી છે. એ તાલુકો ૪ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર હીપલો છે. એમાં મુખ્યત્વારકારી, પોલીસનું થાણું, સ્કુલ, પોસ્ટ ઓફીસ, અને હોસ્પીટલ છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) રહીમકીબઝાર એ પ્રખ્યાત ગામ છે. કચ્છની સરહદ ઉપર આવેલું છે. એમાંથી ઘણા શહેરોના વેપારીઓ આવળા કરે છે.

છાછરો તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે જોધપુરનું રાજ્ય, પુર્વે જોધપુર અને નમરપારકર તાલુકો, દક્ષિણે નમરપારકર અને મીઠી તાલુકો અને પશ્ચિમે ઉમરકોટ તાલુકો છે.

આ તાલુકો થરપારકર જિલ્લાના થર સબડિવિઝનમાં આવેલો છે.

ઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૫૩,૫૦૧ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૮ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર છાછરો છે. એમાં મુખ્યત્યારકારી, પોલીસનું થાણું, હોસ્પિટલ, સ્કુલ અને પોસ્ટ ઓફીસ છે.

એ તાલુકામાં આવેલા બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) ગઢરા, (૨) ચીલીહાર, (૩) પરિનું એમાં ખાડું પાણી છે તેથી લોકો એ ગાઉ ઉપરથી પાણી લાવે છે.

નગરપારકર તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે છાછરા તાલુકો, પુર્વે જોધપુર, દક્ષિણે કચ્છનું રણ અને પશ્ચિમે મીઠી અને છાછરા તાલુકો છે.

આ તાલુકો થરપારકર જિલ્લાના થર સબડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૪૭,૫૪૮ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૭ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર નગરપારકર છે. એમાં મુખ્યત્યારકારી, પોલીસનું થાણું, પોસ્ટ ઓફીસ, હોસ્પિટલ, તથા છોકરાઓ અને છોકરીઓની નિશાળ વગેરે છે. એમાં આસવાળ વાણીઆઓની વસ્તી ઘણી છે. તે લોકો જીવહત્યાથી એટલાતો બીએ છે કે ઝેરી જનવરોને પણ કદી મારતા કે ધન કરતા નથી. એ ઘણું જીનું ગામ છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) વીરાવાહ (૨) આદીગામ અને શીવાલો

(૩) હાલ આ ગામમાં જોધપુરના રાજ તરફથી ઝાક એલચી રહે છે.

ઉત્તર : સરહદ જિલ્લો.

આ જિલ્લો સિંધને ઉત્તર સીમાડે છે, તેથીજ તેનું નામ ઉત્તર સરહદ પાડેલું છે.

સીમા—ઉત્તરે અને પશ્ચિમે દેરાજન અને બલુચિસ્તાન, પૂર્વે સિંધુનદી અને દક્ષિણે લાડકાણા અને સખખરના જિલ્લા છે.

એ જિલ્લાની ઘણી ખર્ગ જમીન સપાટ છે. અત્ત ઉત્તર તરફનો ભાગ વેરાન છે. જ્યારે પાણી પાય છે. ત્યારે ઘણા ભાગમાં ખેતી થાય છે. મુખ્ય પેદાસ જુવાર બાજરી અને ધઉં છે. તલ, વેલી નગેરે તેલીયાં ખીયાં પણ થોડાં થાય છે. એ જિલ્લામાં બેગારી વાહા, નુરવાહ, સોનવાહ, ઉઝ્ઝર કે સાહી વાહ વગેરે નહરો છે. આ જિલ્લામાં નદીની રેલ આવવાની અગાઉ બહુ નુકશાન થતું હતું પણ હાલમાં સરકારે કશ્મીર આગળ અંધ બાંધ્યો છે તેથી ઘણો બચાવ થાય છે. સિંધમાં આ જિલ્લાના જેટલી ગરમી બીજે કાંઈ સ્થળે પડતી નથી. ઉનાળામાં દિવસે તો ગરમી પડે પણ રાતમાંજ લુ બહુ સખત વાય છે. એ જિલ્લામાં ૨,૭૩,૦૦૭ માણસની વસ્તી છે.

આ જિલ્લાનો રેવન્યુ અમલદાર ઉચ્ચટ્ટી કમીશનર છે. પણ હન્સારી કે અદાલતના કામોમાં તે તત્ત સખખર જિલ્લાના જિલ્લા જડજડના હાથ તળે છે. જે શિવા પુરમાં રહે છે.

એ જિલ્લાના બે સબડિવિઝન પાડેલા છે. તેમાં મધમાં મળીને ૫ તાલુકા છે.

એ જિલ્લાના સબડિવિઝનનાં નામ.

(૧) જેકાબાબાદ સબડિવિઝન અને (૨) કશ-
મોર સબડિવિઝન.

જેકાબાબાદ સબડિવિઝનમાં આવેલા
તાલુકાનાં નામ

(૧) જેકાબાબાદ અને (૨) શહેદાદકોટ.
કશમોર સબડિવિઝનમાં આવેલા તાલુકાનાં
નામ

(૧) હુલ, (૨) કશમોર અને (૩) કંદકોટ.

જેકાબાબાદ તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે બલુચિસ્તાન અને હુલ તાલુકો, પુર્વે
શિકારપુર અને નોશેરો અબરો તાલુકો,
દક્ષિણે શહેદાદકોટ અને રતોદેરો તાલુકો
અને પશ્ચિમે બલુચિસ્તાન છે.

આ તાલુકો ઉત્તર સરહદ જિલ્લાના જેકાબાબાદ
સબડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૭૮,૫૪૦ માલુસની
વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૬ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં નુર અને બેગારી વાહા છે.

આ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર જેકાબાબાદ છે અગાઉ
એને ખાનઘડ કરીને કહેતા પરંતુ જનરલ જેકબ
સાહેબે એને આબાદ કર્યું તે ઉપરથી તેને હાલમાં જેક-
બાબાદ કહે છે. એમાં લશ્કરની છાવણી રહે છે. એ શહેરમાં
ચાર ઘડિયાળવાળો એક ટાવર છે તેને વિક્ટોરીયા ટાવર
કહે છે. તે સિવાય મારકીટ, જનરલ જેકબવાળી
રેસીડેન્સી અને કેટલીક ઇમારતો બેવા જેવી છે.

એ શહેરમાં ડેપ્યુટી કમીશનરની ઓફીસ, મુખત્યાર-કાર અને સબાઈનેટ જજની કોર્ટ આસિસ્ટન્ટ પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટની ઓફીસ, કેન્ટોનમેન્ટ માજી-સ્ટ્રેટની ઓફીસ, મિનિસ્ટ્ર હોસ્પીટલ, સિંધી સ્કુલ, હુનરી સ્કુલ, પોલીસનું થાણું અને મુસાફરખાનું છે. એમાં ઘી અનાજ અને ચ મડાનો વેપર ચાલે છે. એ શહેર શિકારપુરથી ૨૪૦ માઈલ દુર રેલ્વેના રસ્તા ઉપર છે. ત્યાંનું રેલ્વે સ્ટેશન મોટું છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં મોટાં ગામ.

(૧) બુવીંહના પાદ, એમાં બગીચા છે. (૨) કઉરેજ, એમાં ઘઉં બહુ સારા થાય છે, (૩) ઘરી-ખરૌ એમાં તલ બહુ સારા થાય છે. (૪) બંગલો અને (૫) આ પાદ એ રેલ્વે સ્ટેશન છે.

શહેદ હકેટ તાલુકો.

સીમા— ઉતરે બલુચિસ્તાન અને જેકમાપાદ તાલુકો, પુર્વે કંગર અને રતોદેરો તાલુકો, દક્ષિણે કંગર તાલુકો અને પશ્ચિમે કાળો જમલ છે.

આ તાલુકો ઉતર સરહદ જિલ્લાના જેકમાપાદ સબડિવિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૩૫,૧૧૬ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૪ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં એધન, મકમુધો અને સખખર વગેરે નહેર છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર શહેદાહકોટ છે. એમાં મુખત્યારકારી, પોસ્ટ ઓફીસ, સ્કુલ અને હોસ્પીટલ વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલા બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) અંજરભટ્ટી, (૨) અમામખખશજમાલી,
(૩) ખગોદેરો એ ત્રણ સરકારી બુજા છે.

હુલ તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે ખલુચીસ્તાન, પુર્વે કંડકોટ તાલુકો,
દક્ષિણે શિકારપુર અને જેકમાખાહ તાલુકો
અને પશ્ચિમે જેકમાખાહ તાલુકો છે.

આ તાલુકો ઉત્તર સરહદ જિલ્લાના કશમેર સપાડિ-
વિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૫૨,૧૬૬ માણસની વસ્તી
છે. એ તાલુકો ૧૮ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં બેમરી, સાહી, સોન અને ઉનર
વગેરે નહરો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર હુલ છે. એમાં મુખત્યાર
કારી, પોલીસનું થાણું અને સ્કુલ વગેરે છે. એમાં
તંબાકુ સારો થાય છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ.

(૧) મોરપુર, (૨) ગાહાદુપુર, (૩) દિત્તમુરાહ,
અને (૪) મુખારકપુર વગેરે.

કશમેર તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે દેરાબાન, પુર્વે અને દક્ષિણે સિંધુનદી
તથા પશ્ચિમે કંડકોટ તાલુકો છે.

આ તાલુકો ઉત્તર સરહદ જિલ્લાના કશમેર સપાડિ-
વિઝનમાં આવેલો છે. એમાં ૪૩,૨૬૮ માણસની વસ્તી છે.
એ તાલુકો ૧૫ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકામાં ડેઝરત, કેશાહી અને મુરાહ વગેરે
નહરો છે.

આ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર કશમોર સિંધુનદીથી ૨ માઈલ દુર છે. એ જગ્યાએ સિંધુનદીમાં એક મોટો બંધ બાંધ્યો છે. એને કશમોર બંધ કરોને કંદ છે, એ શહેરમાં સુખત્યારકારી, પોસ્ટ ઓફીસ અને સ્કુલ વગેરે છે. એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં મામ.

(૧) ગુલપુર, (૨) ગલબા, (૩) મીયાણી અને (૪) લનટ એ ચારે ગામમાં સિંધુનદીની પાર જવા માટે પતણુ એટલે હોડીઓ રાખેલી હોય છે (૫) ખડાણી એમાં સરકારી બંગલો અને બગીચો છે.

કંદકોટ તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે હેરાબન, પુર્વે સિંધુનદી દક્ષિણે શિકારપુર તાલુકો અને પશ્ચિમે હુલ તાલુકો છે.

આ તાલુકો ઉત્તર સરહદ જિલ્લાના કશમોર શામડિવિ-જનમાં આવેલો છે. એમાં ૫૨,૬૧૪ માણસની વસ્તી છે. એ તાલુકો ૧૮ તપાઓમાં વહેંચાયેલો છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર બગાઝી, ઉત્તર અને રાજ વગેરે નહેર છે.

એ તાલુકાનું મુખ્ય શહેર કંદકોટ છે, એમાં સુખત્યારકારી, પોસ્ટ ઓફીસ, સ્કુલ અને પોલીસનું થાણું વગેરે છે.

એ તાલુકામાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં મામ.

(૧) ઘઉંટપુર, (૨) હયબત, (૩) દરી એમાં સ્ત્રીનો પાક મારો થાય છે.

ખઠરપુર સંસ્થાન

સિંધમાં આ એક જ દેશી રાજ્ય છે. એ સખંખર અને થરપારકે જિલ્લાની વચ્ચે આવેલ છે. એને મીનોર મુલક પણ કહે છે.

ત્રીમા—ઉતરે સિંધુનદી અને સજખર જિલ્લો,
પુર્વે જેરાલમીર, દક્ષિણે થરપારક જિલ્લો અને
પશ્ચિમે નવાળશાહ જિલ્લો છે.

આ અંગ્રેજ સરકારના તાબાનું દેશી રાજ્ય છે. હીમ
હાયનેસ મીર ઈમામખાન ખાન ટાલપુરના હાથમાં છે.
એ રાજ્યની રાજ્યરીતિ અંગ્રેજી રાજ્યના નમુના ઉપર
ચોળાયેલો છે. અદાલતની કોર્ટો જે સજ આવે તે જ્યારે
મીરસાહેબ મંજુર કરે ત્યારે અમલમાં આવે છે. મીર
સાહેબને પોતાના ગુન્હેગારને ગમે તેવી સજ કરવાની
અખત્યારી છે. પરંતુ કોઈ પણ હાકેમ સાથે લડાઈ કે સુલેહ
કરવાની તેમને અખત્યારી નથી. સજખર જિલ્લાનો કલે-
ક્ટર આ સંસ્થાનના પોલીટીકલ એજન્ટ તરીકેનું કામ
કરે છે. એ સંસ્થાનનો રાજ્ય વહીવટ સુધારવા માટે મીર
સાહેબે ઈંગ્રેજ સરકાર પાસેથી પ્રથમ વખત ખાનખ-
હાદુર કાદરખાન સી. આઈ. ઈ. ને લોધેલ હતા. હાલમાં
શેખ ઈબ્રાહીમ ખાનસાહેબ વખીર છે. તેના હાથ
નીચે નાચબ વખીર, સુખત્યારકારો, તપેદારો વગેરે
છે. તેથી વહીવટ બહુ સારી રીતે ચાલે છે.

આ સંસ્થાનનું ક્ષેત્રફળ ૬૦૫૦ ચોરસ માઈલ અને
વસ્તી ૨,૧૩,૭૮૮ માણસની છે. એ સંસ્થાનનો
સિંધુ નદી, મીરવાહા, મહેરાબવાહા, અબલવાહા,
સાંઠીયુવાહા, અલીબરવાહા અને પુર્વે નાળાની પાસે
આવેલો ભાગ આબાદ છે. બાકીની જમીન રેતાળ છે. તેથી
ત્યાં કશું થતું નથી. એ સંસ્થાનનો મુખ્ય પેદાશ
ગળી, પાપડીઓખારો અને લુગડાં ધોવાનો ધુળીઓ
ખારો છે, એ સંસ્થાનમાંથી પરદેશ ખાતે ઘણા પાપડી-
ઓખારો જાય છે, તેના ઉપર મીર સાહેબ દર ઈંટે અલી
રૂપીયા મુજબ જકાત લે છે.

એ સંસ્થાનનું મુખ્ય શહેર ખેડપુર છે. એ રેલ્વે સ્ટેશન છે, એમાં રંગાનનું કામ સારું થાય છે. તેમાં મુખ્ય ગાદલાંની ખોજો વગેરે છે. એ શહેરમાં તલવારો અને બંદુકો પણ બને છે. એ સિવાય એમાં ગાલીચા બનાવવાનું કારખાનું, હુન્નરી સ્કુલ, છોકરા અને છોકરીઓની નીશાળો, પોસ્ટ અને તાર ઓફીસ તથા મીર સાહેબનો મહેલ વગેરે છે.

આ સંસ્થાનના બે ભાગ પાડેલા છે

(૧) શામાલી કે ઉત્તર તરફનો ભાગ, (૨) જનોબી કે દક્ષિણ તરફનો ભાગ.

શામાલી ભાગમાં (૧) ખેડપુર, (૨) ગંબટ એ બે તાલુકા છે.

જનોબી ભાગમાં (૧) મીરવાહા, (૨) વીહાં, (૩) નારો એ ત્રણ તાલુકા છે.

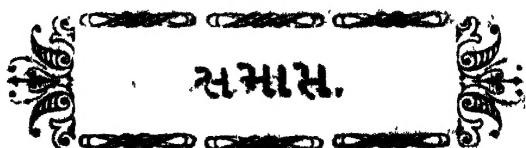
આખા સંસ્થાનનાં ૨૯ તાપ્પા પાડેલા છે.


એ સંસ્થાનમાં આવેલાં બીજાં જાણીતાં ગામ

(૧) બરબરીનનું ગામ, (૨) હીજેનું કોટ એન અહમદાબાદ પણ કહે છે. એમાં મીર સાહેબ રહે છે.

(૩) અંબટ એ રેલ્વે સ્ટેશન છે, (૪) ખોરા એમાં કાપડ વણાય છે. (૫) રાણીઅપુર એ રેલ્વે સ્ટેશન છે.

(૬) ટંડા હુકમાન (૭) ટંડા મસ્તીખાન એ રેલ્વે સ્ટેશન છે. એમાં પશ્ચિમે શાહ ચારેખીર અને ફઝલાંગી તથા શેખમકઃઇની જગાઓ છે.



 કરાંચી,—ફ્રીપર રફીટમાં ધી “ નેશનલ ” પ્રેસમાં
અંદલજી ખરસેદજી સીપવાએ જાપ્યું તથા ચેકારામ
એચ. લોડાએ કરાંચીમાં પ્રગટ કર્યું.
